

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

Příprava prvokomunikantů

podle Sofie Cavalletti

(bakalářská práce)

Autorka: Mgr. Marcela Papazianová

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Náboženská výchova

Vedoucí práce: ThLic. Marie Zimmermannová, ThD.

Místo a rok odevzdání: Hradec Králové 2022

Zadání bakalářské práce

Autor: Mgr. Marcela Papazianová

Studium: P17K0359

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Náboženská výchova

Název bakalářské práce: Příprava prvokomunikantů podle Sofie Cavalletti

Název bakalářské práce A): A preparation of children for the First Communication by Sofia Cavalletti

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce představí přípravu prvokomunikantů podle katechetické metody Sofie Cavalletti. Tato katechetická metoda realizuje kerygmaticko-liturgický model katecheze, respektuje principy Boží pedagogie a pedagogiky Marie Montessori a staví na spiritualitě dětí a jejich přirozené schopnosti vztahovat se k Bohu v Ježíši Kristu. Bude otevřena otázka přípravy prvokomunikantů, vymezen pojem Eucharistie a pojem náboženského potenciálu dítěte, bude představen program katecheze Dobrého pastýře podle Sofie Cavalletti jako účinný doprovodný nástroj v přípravě prvokomunikantů, to bude doloženo zkušenostmi z praxe.

- Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha 1991
- Dokumenty 2. vatik. koncilu. Zvon. Praha 1995
- Všeobecné direktorium pro katechezi. Sekretariát České biskupské konference, Praha 1998
- Dokument o směřování katecheze a nábož. vzděl. v ČR. Česká biskupská konference. Praha 2015.
- Postsynodální apoštolská exhortace Sacramentum Caritas papeže Benedikta XVI.: o eucharistii
- Cavalletti, Sofia. Religious potential of the child. New York: Paulist Press 1983.
- Cavalletti, Sofia. The religious potential of the child 6 to 12 years old. Chicago: Liturgy Training Publications 2002.
- James C. Pauley. Liturgical Catechesis in the 21st Century. A School of Discipleship. Liturgy Training Publications. Chicago 2017

Zadávací pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: ThLic. Marie Zimmermannová, Th.D.

Oponent: PhDr. Radek Martinek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 12.3.2021

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou závěrečnou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce paní ThLic. Marie Zimmermannové, ThD. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Paní vedoucí práce tímto srdečně děkuji za veškeré připomínky, za vedení práce, za podrobnou supervizi a za trpělivost s dokončováním práce.

V Jičíně dne 15. 6. 2022 Mgr. Marcela Papazianová

Anotace

PAPAZIANOVÁ, Marcela. *Příprava prvokomunikantů podle Sofie Cavalletti*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 69s. Bakalářská práce.

Sofia Cavalletti byla italskou teoložkou a spoluautorkou programu Katecheze Dobrého pastýře, jehož součástí je i příprava prvokomunikantů. Práce představuje teologická východiska a katechetické přístupy uplatněné v tomto programu, dává je do vztahu k vyjádření církevních dokumentů o katechezi prvokomunikantů a ke směřování současné katecheze. Reflektuje zkušenosti autorek programu, katechetů, dětí i rodičů z realizace přípravy prvokomunikantů podle Katecheze Dobrého pastýře v praxi. Na otázku, zda je možné budoucí prvokomunikanty doprovázet tak, aby s pochopením a spontánním vnitřním zájmem poprvé přistoupili k první svátosti smíření a prvnímu svatému přijímání, odpovídá kladně. Dokonce se díky tomuto programu pro děti první přijetí svátostí reálně stává součástí jejich dlouhodobého vztahu s Kristem.

Klíčová slova: Eucharistie. Katecheze. Prvokomunikant. Svátost smíření. Sofia Cavalletti. Náboženský potenciál.

Annotation

PAPAZIANOVÁ, Marcela. *A preparation of children for the First Communication by Sofia Cavalletti*. Hradec Králové: Faculty of Education University of Hradec Králové, 2022. 69pp. Bachelor thesis.

Sofia Cavalletti was an Italian theologian and co-author of the programme the Catechesis of the Good Shepherd, which also includes the preparation of the first-time communicators. The work presents

theological starting points and catechetical approaches applied in this program and puts them into a relation to statements of the church documents about catechesis of first-time communicators, and to the direction of the current catechesis. It reflects experiences of the program authors, catechists, children and parents from the implementation of the preparation of first-time communicators according to the Catechesis of the Good Shepherd in practice. The question, whether it is possible to accompany future first-time communicators so that with understanding and spontaneous inner interest they approach their first holiness of reconciliation and the first holy communion, the work answers positively. Even thanks to this program for children the first acceptance of holiness becomes a real part of their long-term relationship with Christ.

Keywords: Eucharist. Catechesis. First Communicator. Holiness of Reconciliation. Sofia Cavalletti. Religious potencial.

Obsah

Úvodem.....	6
<i>TEORETICKÁ ČÁST</i>	7
1 Sebevzdání Krista v eucharistii	7
1.1 <i>Boží nabídka člověku v události eucharistie</i>	8
1.2 <i>Odpověď člověka na dar eucharistie</i>	10
1.3 <i>Tradice Církve o přizvání dětí k eucharistii</i>	11
1.4 <i>Účast na slavení eucharistie jako nasměrování života člověka k Bohu</i>	12
2 Aktuální úkoly dnešní katecheze	12
2.1 <i>Katecheze podle prvního a druhého direktoria</i>	13
2.2 <i>Direktorium třetí, v češtině nevydané</i>	14
2.3 <i>James C. Pauley o současné katechezi</i>	19
3 Katecheze Dobrého pastýře, historie, cíle a principy	23
3.1 <i>Náboženské prvky v pedagogice Marii Montessori.....</i>	23
3.2 <i>Teoložka Sofia Cavalletti</i>	24
3.3 <i>Gianna Gobbi</i>	26
3.4 <i>Cíle programu KDP</i>	27
3.5 <i>Montessori principy v KDP</i>	27
4 Spiritualita dětí a jejich potenciál k životu z víry	28
4.1 <i>Ježíš Kristus a děti</i>	28
4.2 <i>Metafyzické dítě a výchova k modlitbě</i>	29
4.3 <i>Zaměření dítěte na podstatu.....</i>	30
4.4 <i>Metoda znaků</i>	31
4.5 <i>Morální formace dětí</i>	32
4.6 <i>Náboženský potenciál dítěte ve věku 3–6 let</i>	33
4.6.1 <i>Témata předškolní přípravy dítěte podle KDP</i>	34
4.7 <i>Náboženský potenciál dítěte ve věku 6–12 roků</i>	35
4.7.1 <i>Zájem dítěte o historii, o Bibli, o realitu liturgie i života</i>	36
5 Výchova ke slavení eucharistie v programu KDP	37
5.1 <i>„Kristus Dobrý pastýř a Eucharistie“</i>	38
5.2 <i>Syntéza bohoslužby oběti, podobenství o pastýři a tématu Božího království 38</i>	
5.3 <i>Klíčová metafora pro děti raného školního věku.....</i>	39
5.3.1 <i>Dítě a slavení mše svaté.....</i>	40
5.3.2 <i>Dítě a pochopení eucharistie jako svátosti kosmické jednoty</i>	41
5.3.3 <i>Pět setkání bezprostředně před přijetím svátosti smíření.....</i>	42

5.3.4	Uspokojení hlubokých potřeb dítěte	44
	PRAKTICKÁ ČÁST	45
6	Projevy dětí, jak je pozorovali katecheté v zahraničí	46
6.1	<i>Spontánní modlitba dětí</i>	46
6.2	<i>Dětská vyjádření syntézy mše svaté a klíčových podobností</i>	47
6.3	<i>Dětská vyjádření syntézy pochopení vztahu mezi realitou a historií</i>	48
6.4	<i>Syntéza mezi Ježíšem Dobrým pastýřem a Vinným keřem podle dětí</i>	49
6.5	<i>Dětská vyjádření syntézy mezi podobnostmi, liturgií a maximami</i>	50
7	Praktické uvádění dítěte do tajemství eucharistie	51
7.1	<i>Vzdálená příprava prvokomunikantů</i>	52
7.2	<i>Blízká příprava prvokomunikantů</i>	52
7.2.1	První svátost smíření a bezprostřední příprava na ně	53
7.2.2	První svaté přijímání a bezprostřední příprava na ně	54
7.2.3	Ohlasy dětí a dospělých na „retreat“ i první slavení obou svátostí	56
7.3	<i>Ohlasy praxe přípravy prvokomunikantů podle KDP v ČR a SR</i>	56
	Závěrem	64
	Seznam použitých zkratk	66
	Seznam použitých zdrojů	67
	Příloha A	70
	Příloha B	71

Úvodem

Během mé krátké katechetické praxe se ukázalo, že nelze lekce katecheze tzv. odučit a že i zkušený učitel těžko odhadne, co účastníky zaujme a co jim bude skutečně přínosem, navíc v tak niterné záležitosti, jako je vztah k Ježíši Kristu. Proto když jsem se setkala s Katechezí Dobrého pastýře (dále jen KDP), věděla jsem, že je třeba začít od začátku poznávat, o co ve vztahu dítěte k Bohu vlastně jde. V práci se pokusím odpovědět na otázku, zda existuje přirozený a účinný způsob, jak katecheticky doprovázet děti k prvnímu přijímání Krista v eucharistii a to tak, že pro ně Kristus v Nejsvětější svátosti pravděpodobně zůstane vytouženým zdrojem uspokojení nejhlubších potřeb člověka po štěstí, které spočívá v Boží blízkosti.

V Teoretické části práce popíšu teologická východiska přípravy prvokomunikantů, seznámím s katechetickými směrnicemi a nastíním, kam směřuje současná katecheze. Stručně představím zakladatelky programu Katecheze Dobrého pastýře, jeho vznik i principy fungování. Popíšu specifika dětské spirituality, jak je pozorovala Cavalletti i další, a popíšu, jak se děti projevují k Ježíši Dobrému pastýři a k Ježíši v eucharistii. V Praktické části ukážu, jak děti syntetizují pochopení témat nabízených tímto programem, jaká je bezprostřední příprava prvokomunikantů a uvedu některé ohlasy z praxe v zahraničí i u nás.

Vybrala jsem si přípravu prvokomunikantů, protože při ní může dojít na „lámání chleba“ nejen doslovně, ale i přeneseně – děti mohou projevit hloubku svého zakotvení ve vztahu k Ježíši, nebo naopak. V části o současné katechezi vybírám témata, která podsouvají, že je nutné se začít dívat na přípravu prvokomunikantů nově a nespokojit se např. s přípravou prvokomunikantů pomocí výkladu, interaktivních her a soutěží. V práci věnuji prostor i předškolní přípravě, neboť podle pozorování Sofie Cavalletti by se bez předškolní přípravy nešlo dost dobře věnovat tématům školního věku, přičemž vývojová období a potřeby obou věkových skupin jsou velmi odlišné a specificky na sebe navazují.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Sebevzdání Krista v eucharistii

Vztah mezi Bohem a člověkem, resp. mezi Bohem a lidstvem začíná tím, že Bůh stvořil člověka. Bůh člověka nepotřebuje, ale ze své lásky a svého milosrdenství ho tvoří a zve ke spoluúčasti a spolupráci, touží s ním sdílet svůj trojiční život. Člověk má svobodnou vůli Bohu na jeho dokonalou nabídku odpovědět kladně, nebo záporně. Stvořitel velmi dobře vidí a chápe i nejskrytější pohnutky v člověku, Jeho nabídka se neruší s událostí prvotního hříchu ani posléze s omezenou schopností člověka Bohu přitakat. Po projití branou smrti, která je důsledkem hříchu, je ovšem rozhodnutí člověka pro Boha, nebo proti němu ze strany člověka již nezměnitelné.

Vrcholem touhy Boha stvořitele po tom, aby zahrnul své stvoření přemírou své lásky a aby tato láska byla člověkem radostně přijímána, oslavována, chválena, je vtělení Bohočlověka Ježíše Krista, Druhé božské osoby. Jeho lidská existence zakončená během Velikonoc umčením a vzkříšením má pro člověka výkupnou moc, kterou si člověk nemá jak zasloužit. Vykoupení lidí z područí hříchu a smrti je dar Boží Trojice a projevem její lásky k člověku a má definitivní vrchol v paruzii, v novém stvoření a v novém spojení lidí s Bohem, kde už zlo, hřích a smrt budou bez vlády.

Eucharistie je na prvním místě darem Boha Syna Ježíše Krista Bohu Otci, a to v Duchu svatém, zároveň je darem Boží Trojice lidem v církvi i na celém světě. Slavení eucharistie v církvi také dává člověku prostor k participaci na této bohopoctě a oběti, člověk Bohu děkuje, přináší spolu s Kristem sám sebe a nechává se jím posvěcovat a posilovat. Svätý Jan Pavel II. V Ecclesia de Eucharistia formuluje základní fakt: „Církev žije z eucharistického Krista, on ji živí a osvěcuje.“ (čl. 6) Maximální možnou měrou přítomný Kristus ve světě je právě ten eucharistický. „/.../ celé velikonoční triduum /.../ je jakoby shrnuto, předjímáno a navždy „soustředěno“ v eucharistickém daru.“ (tamtéž čl. 5) Kristus

jím „ustanovil tajemnou „současnost“ mezi triduem a všemi staletími. Tato myšlenka v nás vzbuzuje city velkého a vděčného úžasu.“ dodává Jan Pavel II. (tamtéž) a popisuje, že když slavil svátost eucharistie v mnoha různých prostředích, že měl možnost „zakoušet její univerzální a takřka kosmický charakter. /.../“ (Ecclesia de Eucharistia, čl. 8) V Praktické části této práce se názorně ukáže, že děti – prvokomunikanti mohou nést a zažívat při prvním svatém přijímání city, o kterých papež píše, a také že mohou nahlédnout a chápat slavení eucharistie jako svátost kosmické jednoty (viz níže zde).

Ve všeobecných pokynech k Římskému misálu čteme v první kapitole nazvané „Důležitost a důstojnost slavení eucharistie“, že „V tomto slavení je totiž vrchol činnosti, kterou Bůh v Kristu posvěcuje svět; toto slavení je vrcholem bohopocty, kterou lidé prokazují Otci, když se mu klanějí skrze Krista, Božího Syna, v Duchu svatém.“ (Římský misál, čl. 16, edice 2008) Přijímání Boha Ježíše Krista v eucharistii je připomínkou jeho vrcholné smrti a vzkříšení, je způsobem, jak osobně doprovázet každého člověka i celé společenství Kristovy církve a chránit je, a je předzvěstí spojení lidí s Bohem v paruzii.

Katechismus katolické církve (dále jen KKC) v článku číslo 1324 a sv. Jan Pavel II. ve své encyklice Ecclesia de Eucharistia (čl. 1) opakují to, co prohlásil už II. vatikánský koncil, totiž, že „eucharistie obsahuje celé duchovní dobro církve, Krista samého, našeho velikonočního Beránka a živý chléb“, tedy vše, co vyznáváme v Kředu „byl ukřižován, umřel a byl pohřben. Třetího dne vstal z mrtvých /.../“. Eucharistie je památkou a zpřítomněním toho, že Ježíš „miloval svoje“ a „projevil jim lásku do krajnosti.“ (J 13,1)

1.1 Boží nabídka člověku v události eucharistie

Eucharistie byla ustanovena Ježíšem Kristem při Poslední večeři (srov. Mt 26, 26–28; Mk 14 22–24; Lk 22 14–20; srov. také 1. Kor 11 23–25) a vyvinula se v jednu ze svátostí římskokatolické církve, a to v tu nejdůležitější, ke které se ostatní svátosti odkazují. Je tedy „zdrojem

a vrcholem celého křesťanského života“ (KKC, čl. 1324) Skrze ni „Bůh posvěcuje svět v Kristu“ (KKC, čl. 1325) a lidé na to reagují bohohpocťou (podle téhož). Pozemské slavení je také odrazem nebeské liturgie.

V Eucharistii biskup, nebo kněz, který biskupa zastupuje, opakuje na Kristův příkaz úkon proměnění darů od Boha a plodů lidské práce stejnými slovy jako Ježíš. Tím „Způsoby chleba a vína, které se tajemně staly Tělem a Krví Krista, i nadále zůstávají znamením kladné hodnoty stvoření“ (KKC 1333) navzdory existenci hříchu a smrti. Jan Pavel II. k tomu v Ecclesia de Eucharistia dodává: „V prostých způsobech chleba a vína, proměněných v jeho tělo a krev, Kristus kráčí s námi jako naše síla a náš pokrm na cestu a činí z nás svědky naděje pro všechny.“

V Lukášově evangeliu sám Ježíš vyjadřuje touhu po naplnění vůle Boha Otce a po spojení s lidmi a obětování se za ně: „Toužebně jsem si přál jíst s vámi tohoto velikonočního beránka dříve, než budu trpět.“ (Lk 22, 15; také in KKC čl.1339) Ježíš tak dává židovské velikonoční tradici nový smysl: „nová „pascha“, přechod Ježíše k Otci (související s přechodem izraelského národa z egyptského otroctví do země zaslíbené) skrze jeho smrt a jeho zmrtvýchvstání, je předjata a slavena v eucharistii, jež je naplněním židovské paschy, a předjímá závěrečnou paschu Církve ve slávě (Božího) Království.“ (KKC, čl. 1340)

Liturgii, ke které jsme Bohem svoláni, „sám Kristus /.../ neviditelně předsedá.“ On je „veleknězem Nové smlouvy“ (KKC, čl. 1348) Ježíš o své oběti v Janově evangeliu říká: „Nikdo nemůže přijít ke mně, jestliže ho nepřitáhne Otec, který mě poslal; a já ho vzkřísím v poslední den. /.../ Já jsem chléb života. Vaši otcové jedli na poušti manu, a zemřeli. Toto je chléb, který sestupuje z nebe, aby ten, kdo ho jí, neumřel. Já jsem chléb živý, který sestoupil z nebe. Kdo bude jíst tento chléb, bude žít navěky. A chléb, který já dám, je mé tělo, obětované za život světa.“ (J 6, 44–51)

1.2 Odpověď člověka na dar eucharistie

Člověk se může ptát, jaké má vybavení k odpovědi na Boží nabídku, která je založena na milosti Božího syna Ježíše Krista, jenž chce spasit každého člověka, tedy dovést ho zpět k Bohu Otci. Člověk má svobodu Bohu přitakat, nebo ho odmítnout, má do srdce Bohem vložen přirozený mravní zákon i milost Boží, takže je schopen ze své Bohem stvořené podstaty přilnout k Bohu a také po tom v hloubi duše touží. Odmítnutím Boha ze strany prvních lidí, tedy prvotním hříchem, je svoboda člověka zraněná, avšak vrcholná milost ve vtělení Krista, jeho usmrcení i zmrtvýchvstání má totální výkupnou hodnotu za každého člověka, takže „pozdvihuje a posiluje jeho svobodu, že i když žije v těle, je schopen žít svatě ve víře v Ježíše Krista.“ (Všeobecné katechetické direktorium, dále jen VKD, čl. 61) Proto má církev „vychovávat a napomáhat pravé lidské svobodě /.../“ (tamtéž), milost Boží je totiž „ustavičně účinná a aktuální ve všech dobách.“ (tamtéž)

Aleš Opatrný v článku Boží slovo v katechetické práci (Cesty katecheze č. 2/2009, s.9) vysvětluje, že evangelium člověka vyzývá k odpovědi: „/.../ je třeba velkou část evangelijních textů prezentovat jako osobní oslovení /.../ a jako volání k adekvátní odpovědi, nikoliv jako pouhou zprávu o událostech Ježíšova působení.“

Všeobecné katechetické direktorium o dokonalosti lásky píše, že „Člověk je povolán přijmout za všech okolností Boží vůli /.../“ (čl. 64), žít v poslušnosti víry a sebeodevzdání se Bohu v uskutečňování plánu spásy. Z toho plyne „vrcholná zodpovědnost“ a „výsostná mravní důstojnost“ člověka. (tamtéž)

Posvěcené hostie transsubstanciací proměněné v živého, vzkříšeného Krista, kterého člověk přijme ústy a přijímá vírou i srdcem, chrání před těžkými hříchy. Ježíš v Janově evangeliu (J 6, 53) říká: „Amen, amen, pravím vám: Když nebudete jíst tělo Syna člověka a pít jeho krev, nebudete mít v sobě život“; totéž formuluje i pozitivně: „Kdo jí mé tělo a pije mou krev, zůstává ve mně a já v něm“ (J 6, 56), nebo

v následujícím verši: „Jako mne poslal živý Otec a já žiji z Otce, tak i ten, kdo mne jí, bude mít život ze mne.“ (J 6, 57)

Přijímající jsou nejen spojeni s Kristem a posvěceni i ožívováni Duchem, ale také tvoří společenství Církve (údy Těla Kristova, jehož on je hlavou). Růst směrem ke Kristu a růst Božího království v člověku i mezi lidmi je podmíněn přijímáním Eucharistie. „Eucharistie posiluje lásku, která má v každodenním životě sklon slábnout; takto ožívovaná láska zahlazuje všední hříchy. /.../ Čím více máme účast na Kristově životě /.../, tím nesnadněji se od něj oddělíme smrtelným hříchem.“ (KKC, čl. 1394-5) Přijímáním Eucharistie také zesilujeme své přivtělení k Církvi vzniklé ve křtu. (podle KKC, čl. 1396)

1.3 Tradice Církve o přizvání dětí k eucharistii

Závazné pokyny obecné povahy uvádí Direktář pro mše s dětmi (součást Římského misálu). V něm se vysvětluje: „Církev křtí děti a důvěřuje darům, které v této svátosti dostávají, a má se proto starat, aby pokřtění rostli ve společenství s Kristem a bratřími, Znamením a zárukou tohoto společenství je účast na eucharistickém stole /.../“ (I. kapitola Vedení dětí k slavení eucharistie, čl. 8). Cílem je, „aby děti pozvolna /.../ otevíraly svou mysl k přijetí křesťanských hodnot a k slavení Kristova tajemství.“ (tamtéž, čl. 9) Dodává se, že „Zvláštní pozornost si zasluhuje katecheze, kterou se děti připravují na první svaté přijímání.“ (tamtéž, čl. 12)

Děti jsou stejně jako každý člověk (kromě Panny Marie) zatíženy dědičným hříchem, ovšem na osobních hříších mají obvykle zcela zanedbatelný podíl. Kongregace pro svátosti se z podnětu papeže Pia X. dekretem *Quam Singulari* z 8. srpna 1910 vyjadřuje k prvnímu svatému přijímání dětí a k jejich první svaté zpovědi. Píše se v něm, že až do 13. století (v řecké a východní církvi dodnes) se podávaly částičky Eucharistie dětem, při křtu pod způsobou vína i nemluvnatům. Lateránským koncilem roku 1215 bylo schváleno přijímání dětí-věřících, „když poněkud k užívání rozumu přišly a jakousi vědomost o Nejsv.

Svátosti si přivlastnily. /.../ Sněm Tridentský nikterak nezavrhuje starý zvyk přísluhovati sv. přijímáním dítkám před užívání rozumu, rozhodnutí lateránské potvrdil /.../.“ (tamtéž) Tento dekret také připomíná, že eucharistie není odměnou, nýbrž „protijed proti každodenním chybám a lék, který nás před těžkými hříchy chrání“, proto se nebrání ani „každodennímu sv. přijímání všem dospělým i útlověkým“. (tamtéž)

1.4 Účast na slavení eucharistie jako nasměrování života člověka k Bohu

Účast na slavení eucharistie není jen momentálním duchovním nasycením se živým Kristem, ale má proměňovat celý život člověka. V instrukci Redemptionis Sacramentum (dále jen RS) se o věřících píše, že se mají projevovat „v síle svého královského kněžství a ve vytrvalosti v modlitbě a chvále Boha /.../ jako oběť živá, svatá a Bohu milá a přezkoušená ve všem svém konání, aby všude svědčili o Kristu a tomu, kdo se jich zeptá, podali vysvětlení své naděje na věčný život. Proto i účast věřících laiků na slavení eucharistie /.../ nemůže být snížena na pouhou přítomnost /.../, ale je třeba ji chápat jako úkon víry a křestní důstojnosti.“ (RS, čl. 37) V Lumen Gentium se připomíná, že jako křesťané jsme „vyvolený národ, královské kněžstvo, národ svatý, lid patřící Bohu jako vlastnictví.“ (čl. 9; in Dokumenty), k tomu jsme posvěcování přijímáním Krista v eucharistii. Také se tím stává pravděpodobnější, že Bohu přitakáme i po smrti a skutečně budeme žít ve společenství Boží Trojici věčně.

2 Aktuální úkoly dnešní katecheze

Katecheze je jednou z trvalých a potřebných součástí nabídky Církve, sleduje aktuální potřeby lidí v každé době a chce adekvátním a aktuálním způsobem zvěstovat Kristovo evangelium nejrozumnějším cílovým

skupinám. Kristova zvěst dává smysl mnoha životním situacím, jež jsou bez ní z pozice člověka nepochopitelné a těžko únosné.

Učitelství úřad církve vydává katechetické směrnice. Kongregace pro klérus sepsala podle koncilního dekretu o biskupské službě v církvi *Christus Dominus* (který je součástí Dokumentů II. vatikánského koncilu). VKD, které roku 1994 v Praze poprvé vydala pro vnitřní potřebu církve Česká biskupská konference. Roku 1997 vyšlo druhé vydání, do češtiny roku 1998 přeložené jako *Všeobecné direktorium pro katechizaci* (dále jen VDK), třetí edice z roku 2020 existuje nyní v pracovním překladu, který v češtině zatím nevyšel. Je podrobněji reflektována např. v americkém periodiku *The Catechetical Review* (viz níže).

2.1 Katecheze podle prvního a druhého direktoria

Všeobecné katechetické direktorium pojmenovává, že k uchovávání Kristova evangelia může docházet „hlubším pochopením duchovní skutečnosti z vlastní zkušenosti /.../“ (čl. 13) a také upozorňuje, že „Katecheze se proto nemůže jednoduše omezovat jen na vzbuzení náboženského zážitku, i když je autentický, ale musí postupně přivádět k pochopení celé pravdy Božího plánu.“ (čl. 24)

V článku 25 se píše, že slavení eucharistie úzce souvisí se zralostí ve víře. Duchovní život je spojen nejen s účastí na liturgii, ale se schopností důvěrně se vztahovat k Bohu v Ježíši Kristu, především modlitbou. (VKD, podle čl. 25) Katecheze má „vést lidi k naději na budoucí dobra nebeského Jeruzaléma a zároveň je zvat, aby se spolu se všemi lidmi angažovali na budování lepší společnosti v čase.“ (čl. 29)

Katechetická pedagogika má dítě aktivizovat, „vyvolat vnitřní odpověď a chuť k modlitbě“ a ústít do „zniternění“ (čl. 79) V Dodatku VKD se zdůrazňuje, že je potřeba uchovat zvyk přistoupení také ke svátosti smíření prvokomunikantů, aby dítě mohlo v rámci „očisťování

a duchovního pokroku /.../ dosáhnout velkou důvěrou v Boží lásku a milosrdenství“ (Dodatek VKD, čl. 3), skutečného přilnutí ke Kristu.

V druhém vydání VDK se v souladu s podobenstvím o rozsévání znovu upozorňuje, že „Boží slovo klíčí pouze v dobře připraveném srdci“. (VDK, čl. 15) a, že „Víra s sebou přináší změnu života, „metanoia“, to znamená hlubokou proměnu mysli i srdce /.../ Víra i obrácení vyvěrají ze srdce, to je z největší hlubiny lidské osoby, a celou ji zahrnují.“ (VDK, čl. 55) Také se v čl. 78 píše, že církev šíří víru jejím zaséváním do srdce lidí, „aby dala plodnost jejich nejhlubším zkušenostem“. V podkapitole na straně 60 VDK je shrnuto, že základními úkoly katecheze jsou „pomocí poznávat, slavit, prožívat a kontempletovat Kristovo tajemství“ (VDK, čl. 85). V rámci liturgické výchovy to znamená se niterně vztahovat k Ježíši Kristu v eucharistii a slavit díkůvzdání s porozuměním.

Součástí katecheze má být poznání víry, liturgická výchova, morální formace a učení se modlitbě, dále pak výchova k životu ve společenství a uvedení do misie. Jedním ze silných inspiračních zdrojů pro katechezi je křestní katechumenát.

2.2 Direktorium třetí, v češtině nevydané

Různí autoři v *The Catechetical Review* č. 7.1 (periodikum je nestránkované) reflektují témata třetího vydání direktoria, které v angličtině vyšlo jako *Directory for Catechesis* (dále jen DC).

Dr. James Pauley, autor editorské poznámky, osvětluje, proč vychází direktorium ve třetí přepracované edici (2020) a proč staví katechezi na kérygmatu. Pauley uvádí, že mnoho relevantních faktorů se vyostřilo a že je nutné přístupným způsobem nabízet kérygma, tedy možnost intimního vztahu s Ježíšem Kristem jako řešení mnoha lidských situací jinak neřešitelných. První hlásání Krista je podle něj první, protože základní. Dále Pauley cituje direktorium, které uvádí slova papeže Františka z *Evangelii Gaudium*. Pauley doslova píše, že je to to první

(hlásání), které musíme slyšet znovu a znovu různými způsoby. (Pauley, podle téhož) Tváří v tvář odpadání katolíků od svátostné praxe, od obnovy i porozumění přirozené i nadpřirozené realitě je třetí direktorium velmi potřebné, aby se učedníci stali učedníky schopnými svědčit pro ostatní.

Jem Sullivan v článku *An Invitation to a Faithful, Dynamic Renewal of Catechesis* píše o prvních dvou kapitolách třetího direktoria. připomíná, že církve existuje proto, aby evangelizovala, a považuje relevatio, Boží zjevení, za oprávněné východisko pro veškerou evangelizaci, tedy i katechizaci včetně její praxe. Sullivan spolu s direktoriem klade otázku, proč začínat právě Zjevením? (podle téhož) Zjevení je fakt, reálná událost, jejíž centrem je Ježíš Kristus – v něm dochází k plnosti zjevení. Sullivan doslova píše, že Kristus je jádrem každé činnosti v katechezi. Jde o to věřit Ježíši a věřit v Ježíše. Evangelizace je nejhlubší identitou církve. Iniciační katecheze, o kterou v přípravě na první svaté přijímání jde, má podle slovy direktoria nabízet základní, nezbytné, organické, systematické a integrální utváření víry. (podle téhož)

V druhé kapitole se Sullivan zabývá kérygmatickým modelem katecheze. Je-li centrem katecheze Boží zjevení, tedy Ježíš Kristus, tedy kérygma, pak můžeme katechezi nazvat kérygmatickou. Tato katecheze vede slovy direktoria k soustavnému utváření víry, k účasti na liturgickém slavení, k morálnímu životu a růstu v modlitbě ve společenství věřících. (podle téhož) DC pojmenovává, že „v kérygmatu je jednajícím subjektem Pán Ježíš, který se projevuje ve svědectví toho, kdo zvěstuje“. (čl. 58, DC prac.překl.) Katecheze vycházející z kérygmatu, má důležitý úkol, „aby vyjadřovala spásnou Boží lásku před morálními a náboženskými závazky /.../“ (čl. 59, DC prac.překl.)

Kérygmatická katecheze je charakterizována zaměřením na velikonoční události (smrt a vzkříšení Ježíše Krista), je trinitárně christologická, soustředí se na iniciaci, na liturgii, na společenství a jejím plodem má být trvalé obrácení k Bohu a svědectví o něm. Má katechizovaného postupně formovat ve vztahu k jeho zkušenosti. (DC, podle čl. 64 prac. překl.)

Třetí direktorium doporučuje, aby se katecheze inspirovala katechumenátem, je spojena především se základní iniciační svátostí, tedy s křtem, který uvádí člověka do společenství s Kristem, proto primárně směřuje k přijímání Ježíše v eucharistii:

„/Katechumenát/ Je to pedagogická cesta nabízená v církevním společenství, která vede věřícího k osobnímu setkání s Ježíšem Kristem prostřednictvím Božího slova, liturgické služby a lásky, přičemž integruje všechny dimenze člověka, aby mohl růst v mentalitě víry a být svědkem nového života ve světě.“ (DC, čl. 65, prac. překl.)

Katecheze je úzce spjata s Písmem svatým, je zaměřena na liturgické slavení a vede k činorodé lásce a svědectví životem věřícího. (DC, čl. 74, prac. překl.) Pomáhá „dát smysl vlastní existenci“, vychovává „k mentalitě víry v souladu s evangeliem“ (čl. 77 téhož; EN 44)

Brad Bursa pojednává v článku *Becoming Windows for the Light of the Living God* o třetí a čtvrté kapitole direktoria, ty se věnují identitě katechety a jeho formaci. Odkazuje na svatost učedníků pocházející od bytí s Kristem. Bursa cituje, že katecheta je zprostředkovatel zkušenosti víry, a dodává (souhlasně s papežem Františkem i Sofií Cavalletti), že skutečný katecheta je Ježíš Kristus (Bursa, podle téhož). Katechety nazývá direktorium „okny“, která propouští světlo, ale nejsou zdrojem tohoto světla. V paragrafu 113 direktoria se dočteme charakteristiku katechety, z níž vybíráme, že katecheta je svědek víry a strážce Boží paměti, který uvádí druhé do Božího tajemství (podle téhož); podle Bursova článku je tedy také učitelem a mystagogem (tím, kdo pomáhá zrát ve víře) a jako vzdělavatel by měl být odborníkem v lidskosti a umění doprovázet. Direktorium u katechetů výslovně upřednostňuje bytí před konáním.

Autor **Dr. Petroc Willey** v článku *Educating in the Lord's Way* v témže časopise *The Catechetical Review* č. 7.1 se zabývá procesem katecheze, tedy pátou a šestou kapitolou třetí edice direktoria. Vysvětluje, že veškeré vzdělávání v církvi je nutně doslova odvozeno od Boží pedagogiky (podle téhož). Pojmenovává tři pilíře, které drží proces

katecheze. Jsou to výchovné Boží dílo, dědictví pravdy a základní principy, které řídí jejich přenos (podle téhož). Willey píše, že samo Boží zjevení je velkolepé výchovné dílo Boha a tohoto zjevení existuje, aby nás vzdělávalo. Bůh vyučuje člověka skrze očišťování srdce a napravování života a dává mu milost odstraňováním hříchu a omylu (podle téhož). Realizace Boží pedagogie v životě katechety je klíčem ke kvalitnímu procesu doprovázení účastníků katecheze, aby bylo možné naplňovat požadavky na katechezi, tj. setkávání s Bohem účastníků katecheze, jejich růstu a zrání ve víře, jejich slavení liturgie, jejich života z modlitby, tj. ze vztahu s Kristem.

Sedmou a osmou kapitolou direktoria se zabývá **Dr. Gerard O'Shea** v článku *Catechetical Methodology and its Application to the Lives of Human Beings*. Jako základ katecheze vidí doprovázení, kerygma (v souladu s papežem Františkem v *Evangelii Gaudium*) a mystagogii (viz také apoštolská exhortace *Sacramentum Caritas*; podle téhož). O'Shea píše, že neexistuje jediná pro všechny dobře použitelná katechetická metodologie, jako kvalitní katechezi v praxi uvádí direktorium Ježíšova podobenství. (Ta oslovují už děti předškolního věku – viz níže.) Ve třetím direktoriu jsou vyjmenovány čtyři tzv. jazyky, bez nichž se katecheze neobejde: biblický (Písmo svaté), symbolicko-liturgický (slavení eucharistie), doktrinální (Tradice) a performativní (příklady svatých a mučedníků; podle téhož). Třetí direktorium potvrzuje to, co pozorovala u dětí po desítky let i Sofia Cavalletti a Gianna Gobbi, totiž že dítě je schopno mít vztah k Bohu od útlého dětství (podle téhož), zároveň je jasné, že mnoho účastníků katecheze je hluboce ovlivněno složitými podmínkami v jejich rodinném životě (podle téhož).

Gloria Zapiain seznamuje čtenáře v článku *A Catechesis for the Present and for the Future* s obsahem deváté a desáté kapitoly direktoria. Doslova píše, že cílem katecheze je růst v procesu evangelizace tak, aby členové tvořili společenství misionářských učedníků. Znamená to vytvořit misionářskou mentalitu a vytvořit formativní nabídku inspirovanou katechumenátem (podle téhož), ve kterém bude kerygma přijato a rozvíjeno. Je dobré angažovaností překračovat hranice farnosti,

aby církve vyjadřovala svou skutečnou katolicitu (podle téhož). Direktorium připomíná, že Pánova vůle je být jedno, proto máme odstraňovat různé překážky dialogu a vyhýbat se tomu, co je vytváří.

Na Zapiaina úzce navazuje text od **Martína I. Esguerra-Lópeze**, který vyšel pod názvem *From the Shepherds: The Paradigm of Mercy in the New Directory for Catechesis* v *The Catechetical Review* číslo 7.2. Autor porovnává výskyt slova milosrdenství ve všech třech direktoriích a také si všímá, o jakém aspektu Božího milosrdenství každé z nich pojednává. V prvním (1971) se klade důraz na Ježíše Krista, ztělesnění Božího milosrdenství, a také je zmíněno, že děti, které porozuměly, mají právo sytit se svátostmi eucharistie a smíření. V druhém direktoriu (1997) je Boží milosrdenství vztaženo k podobnosti o Rozséváči (k naší připravenosti být dobrou půdou) a k Boží pedagogice v plánu spásy: Bůh proměňuje události lidí v lekce moudrosti (Esguerra-López cit. čl. 139) Ve třetím direktoriu z roku 2020 téma milosrdenství graduje a je velmi propojeno s tématy evangelizace a katecheze, což se projevilo také jedenácti zde vyjmenovanými událostmi, které se staly právě od roku 2000 do Roku Milosrdenství (2015-16). V článku se doslova říká, že milosrdenství je jádrem zjevení. (podle téhož)

Monsignor **John Pollard** nás v článku *Inculturation and Organizational Structures in the Directory for Catechesis* seznamuje s obsahem desáté a jedenácté kapitoly třetího direktoria, které se zabývají tím, jak katecheze slouží inkulturaci víry, a lokálními katechismy. Autor cituje direktorium, že se nejedná o pouhou adaptaci katecheze na kulturu, ale o hlubokou komplexní a progresivní cestu /.../ o pomalé pronikání evangelia do nitra jednotlivců i skupin lidí (podle čl. 395). Vysvětluje, že porozumět kultuře znamená dosáhnout jejího cíle být výchovou k víře a ve víře. (podle čl. 396).

Právě zkušenosti s programem KDP mohou těmto požadavkům odpovídat, neboť jsou sesbírané z praxe katechetů, kteří pracovali s dětmi na všech kontinentech, v podmínkách euro-amerického blahobytu, stejně jako v chudých lokalitách měst i venkova tzv. třetího světa.

Závěrečný text komentující třetí vydání direktoria od **Boba Rice** upozorňuje na nutnost zachytit skrze katechetické doprovázení a nabídku v církvi potřeby mladých, tj. preadolescentů, adolescentů a mladých dospělých. Tito se často rozcházejí v názorech s dospělými, jsou tzv. digitálně rodilí, může v nich přebývat směs protichůdných a rozhybaných emocí, proto jsou v této době v nebezpečí odpadnutí od víry ne kvůli špatné formaci v jejich dětství, ale protože jim církev nenabízí nic radostného a smysluplného v jejich současné etapě. (podle téhož) Za „digital native“ můžeme právem považovat i dnešní generaci prvokomunikantů v České republice.

Požadavky třetího direktoria a praktické výstupy programu KDP si ne náhodou vzájemně odpovídají. Minimálně Dr. James Pauley je s KDP obeznámen a uvádí KDP jako příklad katecheze christologické, pracující kerygmaticky už s nejmladšími dětmi, katecheze, která se opírá o důvěru v Boha, v dítě a v jejich vzájemný vztah, počítá se schopností dítěte mystagogicky růst a srůstat s Kristem.

2.3 James C. Pauley o současné katechezi

Spolueditor třetího vydání direktoria, Dr. James Pauley (narozen 1955; profesor teologie a katechetiky na františkánské univerzitě v Steubenville), se dlouhodobě zabývá kerygmatickým směřováním katecheze a napsal o tématu současného směřování katecheze dvě publikace: *Liturgical Catechesis in 21st century: A School of Discipleship* a *An Evangelizing Catechesis: Teaching from Your Encounter with Christ*. V první z nich kromě jiného hledá kořeny současného směřování katecheze, vidí úzké spojení mezi katechezí a liturgií, resp. potřebu zaměřit katechezi na liturgickou výchovu.

K obnově liturgické praxe došlo a dochází díky závěrům a výstupům Druhého vatikánského koncilu (1962-1965) – podstatná je Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium* vyhlášená papežem Pavlem VI. dne 4. 12. 1963. Zde se v druhé části píše, o nutnosti liturgické výchovy, která je nezbytná k aktivní účasti na liturgii (Dokumenty,

podle s. 139). Tato výchova se musí zahrnovat zasvěcené služebníky stejně jako laiky. Přirozeně se má dotýkat také dětí, se zvláštní péčí o prvokomunikanty.

Pauley v knize *The Liturgical Catechesis* píše o Katechezi Dobrého pastýře a cituje Sofii Cavalletti (viz dále) a nachází i další autory, kteří přemýšlejí ve stejném směru, např. rakouského jezuitu, kněze, profesora liturgiky a katechetiky Josepha Andrese Jungmanna (1889–1975). Podle Pauleyho velkolepý projekt obnovení hlásání Kristova tajemství (kérygmatu) musí být nutně umístěn do středu katecheze. Je to totiž Bůh a jeho dílo, je pro všechny a objektivní, je náboženskou realitou. (Pauley, 2017, podle s. 57)

Jungmann podle Pauleyho dobře pojmenovává, že ve středověku byly děti, které přirozeně nasávaly své prostředí, obklopené obrovsky se rozvíjející kulturou opřenou výhradně o křesťanskou bázi. Přesto procházely málo kvalitní katechezí, jejich víra nebyla dostatečně vědomá a žitá, i to zapříčinilo rozkoly v církvi v následujícím období reformace. Naše většinově sekulární společnost nenabízí srovnatelné kulturní křesťanské zázemí, navíc je v oblasti katecheze podle Jungmanna převážně srovnatelně chudičká, jako byla ta středověká. (tamtéž, podle s. 60-61).

Pauley vidí potřeby dnešní katecheze na úrovni farností, že totiž mnoho farníků potřebuje být probuzeno a potřebují odpovědět skrze své osobní a záměrné setkání s Pánem, než budou schopni ocenit, co je možné přijímat ve svátostech. (tamtéž, podle s. 67)

V kapitole *The Trajectory of Liturgical Catechesis: From the Visible to the Invisible* ve své knize *Catechesis for 21st century* Pauley představuje názory italského benediktina a jednoho z aktérů v oblasti liturgie Druhého vatikánského koncilu Cypriana Vagagginiho (1909–1999). Ten chápe a zdůrazňuje, jak velmi důležité je vtělení Krista proschopnost smyslově vnímat liturgii a vidět za vnímatelným nadpřirozené skutečnosti. Vtělování se vzkříšeného Krista do světa skrze svátosti je pokračováním jeho fyzického vtělení se v lůně Marie Panny.

Pauley píše, že liturgický svět je světem reinkarnace prodloužené lidmi, kterou lidé aktualizují a které se lidé účastní, a cituje Vagagginiho, který vysvětluje, že nejsme schopni přijít k Bohu jinak než skrze realitu svátostí, které přirozené i nadpřirozené zároveň. (Pauley, 2020, podle s. 110-1)

Pauley s odkazem na Petroca Willeyho (profesor teologie na Františkánské univerzitě v Steubenville) pojmenovává problém dnešní katechetické praxe. Říká, že současné přístupy k liturgické katechezi se zakořenily v čistě přirozené dimenzi svátostí a posunuly se pouze zběžně – pokud vůbec – do Božího tajemství. Takto je téměř nemožné naplňovat požadavky mystagogie a dostávat se od viditelných znamení k nadpřirozeným skutečnostem. (tamtéž, podle s. 113)

Dále autor uvádí jména dvou lidí, teoložky a vědkyně Sofie Cavalletti (viz také výše) a francouzského římskokatolického kněze, člena bosých karmelitánů blahořečeného roku 2016 Marie-Eugene od Dítěte Ježíše, OCD (1894–1967). Ti při své práci s dětmi pozorovali, že děti prokazatelně mají schopnost a kapacitu přicházet skrze smyslově vnímatelné dění k poznání neviditelného Boha. Pauley o tom sděluje: přirozený instinkt dítěte vyjádřit náklonnost k Ježíši skrze materiální zprostředkovatele je výchozím bodem toho, co se (později) stane nadpřirozeným setkáním. Vírou se dítě posune z viditelného do neviditelného, skrze přirozené k nadpřirozenému. (tamtéž, podle s. 117)

V kapitole *The Implication of the Liturgy: We Are Opened to Others* Pauley popisuje, že schopnost skutečně a niterně se setkávat s osobním Bohem je zdrojem pro nastolení civilizace, která přitakává životu a lásce (Pauley, 2017, podle s. 118) Skrze schopnost nést v sobě živého Krista dochází k mystagogii a člověk je schopen vnášet Krista i do svého okolí. Pauley shrnuje, že správně katechizovaná osoba dochází k pochopení, jak integrovat náboženské setkání a milosti do ostatního života a jak nakonec přejít do života misijního apoštolského svědectví a služby. (tamtéž, podle s. 119)

Konečně v kapitole *The Liturgical Encounter and the Child: Insights from Catechesis of the Good Shepherd* Pauley píše o praxi KDP a zmiňuje, že Cavalletti znala Vagagginiho *Theological Dimension of the Liturgy* a on zase napsal předmluvu ke knize *Teaching Doctrine and Liturgy* od Sofie Cavalletti a Gianni Gobbi. Pauley popisuje pracovní děti určenou pro setkání s Bohem, tzv. atrium a dokládá citací, že se děti niterně vztahují k tomuto připravenému prostředí, kde se setkávají s Bohem. Píše o padesátileté praxi KDP a upozorňuje, že Bůh a dítě jsou (od počátku) ve vztahu, dříve, než se dítě pokoušíme katechizovat. (Pauley, 2017, podle s. 168-9)

V kapitole *Reflecting on the Mass and Preparing for Holy Communion* Pauley uznává výjimečnou zralost ve vztahu k Bohu dětí navštěvujících po několik let atrium a rekapituluje, že podstatné aspekty našeho křesťanského života jsou dětem přirozené a ony je přijímají spontánním způsobem. Gesta pronikají dětem do nitra ne díky slovům katechety, ale spíše díky jejich osobní meditaci a hloubce posvátného znamení. Pauley citací svatého Cypriána (Thascius Caecilius Cyprianus; biskup Kartága; zemřel mučednickou smrtí roku 258) dokládá, že podobný přístup uplatňovali už církevní otcové. (tamtéž, podle s. 175)

V závěru Pauley uzavírá, že v KDP nejde o nějakou katechetickou metodu, ale že se autorky nechaly zcela vést dětmi, až objevily skvělou katechezi, která existovala už u církevních otců ve čtvrtém století a píše o ní např. Enrico Mazza (profesor historie liturgie na Katolické univerzitě *Sacro cuore* v Miláně). Pauley ji nazývá mystagogickou a dodává, že katecheze ve čtvrtém století byla mystagogické povahy a že biskup s nově iniciovanými křesťany uvažoval o významu slov a znamení, která zažili při velikonoční vigílii. Tatož katechetická metoda se ukazuje jako přínosná také s dětmi. (tamtéž, podle s. 178)

Autor se zmiňuje o programu KDP a Sofii Cavalletti také ve své další knize *An Evangelizing Catechesis: Teaching from Your Encounter with Christ* (2020, USA), a to v kapitole *Explanation: Helping the Plant to Grow*. Poznává, že mnoho dnešních rodičů zažilo jako děti nezajímavou katechezi, a to je hlavní důvod, proč podhodnocují

katechezi svých dětí. Zároveň upozorňuje, že Boží slovo pro nás nemá suchopárny obsah, naopak, je živé, dynamické, takové, které máme učinit centrem toho, jak myslíme, jak se modlíme a žijeme – a je to úžasné dobro pro toho, kdo učí. S odkazem na Cavalletti Náboženský potenciál autor říká, že není naše vlastní to, co nás naplňuje obdivem a hlubokou radostí. (Pauley, 2020, podle s. 152-3)

3 Katecheze Dobrého pastýře, historie, cíle a principy

Katecheze Dobrého pastýře (dále jen KDP) je ucelený katechetický program pro děti ve věku tři až dvanáct let. Lze ji zařadit do kerygmaticko-antropologického modelu katecheze, spadá do biblicko-liturgického typu katechezí. KDP nabízí všechny podstatné prvky výchovy ve víře: umožňuje setkání dětí s Bohem v Ježíši Kristu, vyučuje podle principů Montessori, zahrnuje kontemplaci, sdílení, modlitbu i slavení (podle Zimmermannové) Je trinitárně christologická, zaměřená na kerygma a dítě (pedocentrická). Zve děti k setkávání s Bohem v Ježíši Kristu a připravuje je na hostinu – na slavení eucharistie. Realizuje hlásání kerygmatu, které odpovídá existenciálním potřebám dětí. Celým obsahem směřuje k budování intimního vztahu mezi Ježíšem a dítětem a k vědomému a aktivnímu přijímání Ježíše Krista v eucharistii.

3.1 Náboženské prvky v pedagogice Marii Montessori

Maria Montessori byla vystudovaná lékařka (první mezi ženami) v Itálii, konvertitka ke katolictví, dostala na starost skupinu dětí, které se projevovaly zanedbaně a pocházely z nejhudších vrstev. Pozorováním těchto dětí vznikla její tzv. vědecká metoda, kterou později Američané nazvali Metodou Montessori. Stejný princip (pozorování dětí) cca za padesát let zvolí Sofia Cavalletti a Gianna Gobbi, tentokrát při katechetickém doprovázení dětí.

Scottie May ve svém internetovém článku *Maria Montessori* (in www.talbot.edu) o Montessori píše, že celostní integrace je ve způsobu, jakým Montessori zapojila děti do pěstování a sklizně všeho, co bylo potřeba k přípravě eucharistie. Děti byly poučeny, jak opatrně vsazovat semena do řádků, a poté naklíčené rostliny ošetřovat rostliny, dokud nebylo zrno připraveno ke sklizni. Když bylo obilí zralé, sklidily ho a zabalily, poslaly do mlýna a počkaly, až se vrátí jako mouka. Posledním krokem bylo upečení chleba z mouky z namleté pšenice, kterou samy pěstovaly. Totéž platilo pro hrozny, když děti ošetřovaly vinice. Tyto aktivity byly spojením praktické práce, cyklických oslav a významné náboženské symboliky pro děti. Nakonec byly tyto aktivity zrušeny jako příliš katolické.

Další podrobnosti o zkušenostech s náboženskou výchovou podle Marii Montessori najdeme v článku Petry Bandhauer Vhled do náboženské výchovy Marie Montessori v Cestách katecheze č. 2–3/2014 včetně odkazů na literaturu.

3.2 Teoložka Sofia Cavalletti

Scottie May představuje na www.talbot.edu také Sofii Cavalletti, která se narodila roku 1917 v Římě v rodině hlásící se k římskému katolictví a zemřela roku 2011. Byla to vědkyně, získala doktorát z hebraistiky, byla členkou ekumenické komise římských diecézí a ekumenické komise italských biskupů. Byla jazykově nadaná, ovládala latinu, řečtinu, hebrejštinu a pět moderních jazyků. S dětmi až do svých

třiceti let neměla žádné zkušenosti.

Obr. 1: Sofia Cavalletti

Roku 1954 (to již byla Montessori dva roky po smrti) Cavalletti požádala její kolegyně, aby vyučovala malou skupinku dětí. Sofia sedmiletému Paolovi nabídla čtení o stvoření z knihy Genezis, Paolo ani po dvouhodinovém setkání nechtěl práci ukončit, nebyl unavený a projevoval velkou radost. To Sofii překvapilo, začala s dětmi pracovat a systematicky pozorovat jejich reakce na Boží slovo. (podle May)

Cavalletti dostala ke spolupráci učitelku Montessori Giannu Gobbi, od které se naučila principy Montessori. Obě pozorovaly děti dvacet pět roků a vytvořily, popsaly a dlouhodobě ověřovaly program Catechesis of the Good Shepherd, v českém prostředí pod názvem Katecheze Dobrého pastýře. Setkávaly se s rostoucím počtem dětí, zkoušely různá témata a vytvářely materiál podle Montessori principů. Postupně vytvořily tzv. připravené prostředí a nazvaly ho „atrium“ Zachovány byly pouze materiály, které vzbudily velký zájem a hlubokou radost. Hledaly základní a nejjednodušší materiály, které by pomohly individuální práci dětí, aby děti mohly uchopit poselství Písma a liturgie. Proto bylo z atria odstraněno vše, co nebylo podstatné. Během padesáti let jejich spolupráce vykrytalizoval katechetický materiál, jehož obsah a způsob použití zůstává v platnosti i pro děti naší doby. (podle téhož)

Publikace Sofie Cavalletti, ze kterých v této práci vycházíme, zatím nemají překlad do češtiny. Pro Náboženský potenciál ve věku 3–6 roků vycházíme ze slovenského překladu italského originálu (Il potenziale religioso del bambino. Descrizione di un'esperienza con bambini da 3 a 6 anni), který vyšel roku 2019 v nakladatelství LÚČ: Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 3–6 rokov (dále jen NP). Pokračování je nám k dispozici pouze v anglickém překladu The Religious Potential of the Child 6 to 12 years old (dále jen RP), který vyšel roku 2002 v Chicagu (v originále Il potenziale religioso tra i 6 e i 12 anni. Descrizione di un'esperienza).

3.3 Gianna Gobbi

Roku 1954 byla Sofii Cavalletti ke spolupráci přidělena certifikovanou učitelkou Montessori, která se jmenovala Adele Costa Gnocchi, přímá žačka a spolupracovnice Marii Montessori, Gianna Gobbi. Tedy ačkoliv se Cavalletti s Montessori vůbec nesešla, měla možnost se naučit principy Montessori právě od Gobbi a také tyto principy opakovaně a ve velké míře obě ženy používaly v katechezi při práci s dětmi z různých etnik, sociálních skupin i různého věku, když je připravovaly ke svátostem, především k prvnímu svatému přijímání.

V článku Remembering Gianna Gobbi se dočítáme na webu The United States Association of The Catechesis of the Good Shepherd, že Gianna Gobbi se narodila roku 1919 v Římě a dětství prožila na přímořském venkově na rodinné farmě, která byla ve stejné oblasti jako dům Marii Montessori. Gobbi prošla jedním z kurzů Montessori, které pořádala the Association Montessori Internationale ve třicátých letech v Evropě. V letech 1940-42 pracovala spolu s Montessori v Casa dei Bambini a v roce 1951 vedla s Montessori kurz pro nejmenší děti.

Cavalletti a Gobbi založily v Římě Centrum pro katechezi a provázely náboženskou formaci dětí i dospělé po celé Itálii a také v Mexiku, Kanadě, USA, Chorvatsku. Pojmenovaly, pozorovaly a popsaly tzv. náboženský potenciál dítěte. Staly se nejbližšími spolupracovnicemi při práci v atriích (pracovnách pro náboženskou formaci dětí ve věku tři až dvanáct let) v ulici Via degli v Orsini v Itálii. Rodiny, které nejprve posílaly děti do jejich školy, nazývaly tuto formaci Montessori škola náboženství. Costa Gnocchi v roce 1963 založila the Maria Montessori Association for the Religious Formation of the Child, která se brzy stala známou pod názvem the Center of Catechesis of the Good Shepherd.

Ze spolupráce Cavalletti a Gobbi vznikly také základní publikace, z některých z nich čerpáme v této práci). Byly ustanoveny formace pro vzdělávání dospělých průvodců dětí programem KDP a konaly se konference o tomto programu.

3.4 Cíle programu KDP

Barbara Surma a Krzysztof Biel z Krakova, kteří jsou autory průvodce programem KDP Já jsem Dobrý pastýř byli poprvé pozváni do České republiky v roce 2012. Na jejich přednášce zazněly z úst paní Surmy tyto čtyři základní cíle programu: katecheze má pomáhat získávat osobní vztah k Ježíši; katecheze má vést k vytváření pravdivého obrazu Boha v dítěti; katecheze má vychovávat k modlitbě, která má být osobní odpovědí dítěte na Boží nabídku; katecheze má dítě doprovázet k aktivnímu svátostně-církevnímu životu (podle zápisků Marie Zimmermannové; přednáška proběhla v polštině a byla tlumočena do češtiny).

3.5 Montessori principy v KDP

Gobbi ve své knize Počúvanie Boha spolu s deťmi (slovenský překlad vychází z anglického Listening to God with Children Treehaus Communications, Inc 1998), vybírá základní principy Montessori, které jsou směrodatné pro katechezi. My z nich uvádíme následující:

Připravené prostředí – v dítěti podporuje jeho nezávislost a sebeovládání (podle s. 8); pro setkávání dětí s Bohem se nazývá *atrium* a je vybaveno miniaturami liturgických předmětů, modelem oltáře, svatostánku, křestního koutku, ambonu, tzv. dioramaty k událostem z Ježíšova života a k podobenstvím; modlitbami na kartičkách aj.

Absorbující mysl – dítě si bez vědomého úsilí osvojuje informace získávané vlastní činností v připraveném prostředí (podle s. 9);

Senzitivní období – to jsou časově limitované instinkty, které se úzce váží na získání specifických psychických rysů (podle s. 68);

Materiály – ty katechetické konkretizují náboženskou skutečnost z Bible a liturgie (podle s. 23), zůstávají objektivní (podle s. 27) stejně jako postoj katechety (podle téhož).

Dítě má příležitost a schopnost zvolit si přiměřenou činnost (podle s. 11), jeho práce je projevem tzv. nevyhnutelné vnitřní potřeby (podle téhož)

nezávislé na dospělém a snadno se z ní stává meditace a modlitba. (podle s. 27)

Barbara Surma a Krzysztof Biel v knize Já jsem dobrý pastýř píše, že katecheze podle KDP se vyznačuje změnou role dospělého (je přítomný s dítětem, ne pro dítě). Hlavní regulace činnosti dítěte se děje změnou nabídky v prostředí. Děti si nehrají na kněze, ale přeměňují prostředí podle liturgických období, využívají ho k rozjímání, převlékají figurku kněze, pojmenovávají předměty a manipulují s nimi v souladu s tím, k čemu jsou ty skutečné používané. Všechny kříže v atriu představují Ježíše vzkříšeného. Jedním z principů je také izolace prvků se zvláštním teologickým významem, jejichž obtížnost se stupňuje, jak se téma prohlubuje a děti objevují souvislosti mezi jednotlivými prvky. (Surma, 2016, podle s. 23-31)

4 Spiritualita dětí a jejich potenciál k životu z víry

Postavení dětí ve společnosti lidí se během historie proměňuje od role blížící se vlastnění majetku s minimem respektu k lidské důstojnosti dětí po snahu dětí respektovat, prosazovat jejich práva, s dospělými je zrovnoprávňovat.

Katechetické dokumenty tvrdí a někteří katecheté pozorují, že děti jsou (v souladu s tím, co se učí v teologické antropologii) schopny přicházet k Bohu. Také z úst Ježíše známe výroky o této schopnosti dětí, známe i výtky Božího Syna na adresu dospělých, kteří ne vždy dokáží dostatečně pochopit a respektovat tuto vrozenou vlastnost dětí.

4.1 Ježíš Kristus a děti

Křesťanství nesoucí Kristovo učení má k dětem zvláštní ohled, který se počíná u Krista samého. Můžeme říci, že v postoji Božího syna Ježíše z Nazareta se odráží pohled Boha Otce na děti.

V synoptických evangeliích nacházíme místa, ze kterých je patrné, že Ježíš počítá s dětmi a k sobě je navzdory postoji dospělých zve: „Tu k němu přinášeli děti, aby na ně vložil ruce a pomodlil se. Ale učedníci jim to zakazovali. Ježíš jim řekl: „Nechte děti a nebraňte jim přijít ke mně, neboť takovým patří nebeské království. Vložil na ně ruce a ubíral se dál.“ (Mt 19, 13–15) Dětem Ježíš také přisuzuje nárok na Boží království bez dalších požadavků na ně: „Nechte děti přicházet ke mně, nebraňte jim, neboť takovým patří Boží království. Amen, pravím vám: Kdo nepřijme Boží království jako dítě, vůbec do něho nevejde.“ Bral je do náručí, kladl na ně ruce a žehnal jim.“ (Mk 10, 14–16; obdobně Lk 18, 15-17)

Děti Ježíš prezentuje jako sobě velmi blízké: „Pak vzal dítě, postavil ho před ně, objal ho a řekl jim: „Kdo přijme jednoho z takových dětí kvůli mně, mne přijímá; a kdo mne přijímá, nepřijímá mne, ale toho, který mě poslal.“ (Mk 9, 36-7) Kristus dokonce dává děti dospělým za příklad.

4.2 Metafyzické dítě a výchova k modlitbě

Sofia Cavalletti objevila ve svých pozorováních něco, co přístup Ježíše Krista k dětem a jeho výroky o nich potvrzuje. Nazvala dítě, spolu s André Frossardem (1915–1995; francouzský katolický spisovatel, publicista a filozof) dokonce metafyzickým dítětem. K takovému názvu ji vedlo to, že se dítě už při prvních setkáních s Bohem spontánně projevovalo nadšením, radostí, hlubokým soustředěním a uspokojením. Jejich nejhlubší potřeba vztahu s Bohem (i u dětí, jejichž rodiny se nábožensky neprojevovaly) byla pozorovatelně naplňována.

Ann M. Garrido uvádí ve svém článku *Viera dieťaťa* z roku 2008 pět znaků, které odlišují program KDP od jiných typů katecheze. Píše, že KDP jde o „teologii dítěte“, tedy se předpokládá, že dítě není prázdný list, ale že je od počátku svého života s Bohem ve vztahu. Dospělý není ten, kdo ví a předává tomu, kdo neví, ale je spoluposluchačem Božího slova. Důraz je kladen na přípravu prostředí a tria, které umožní

samostatnou práci dítěte. Dítě má podle Montessori tzv. absorbující mysl, kterou spontánně nasává to, co je okolo něj. Metoda spirály umožňuje stálé rozvíjení základních témat (vtělení, Boží království, velikonoční tajemství, křest a eucharistie), na která se nabalují nová podtémata a hlubší souvislosti, takže dítě stále objevuje nové aspekty Boha, sebe i reality. Zároveň je kladen důraz na podstatu – upřednostňují témata, na která se děti spontánně a rády soustředí.

Cavalletti s Gobbi více než dvě desítky roků s velkou pozorností k reakcím dětí hledaly, co a jakým způsobem dětem nabízet z Písma a z liturgie. Jedním z důležitých ukazatelů jim byla spontánní modlitba dětí. Autorky vybíraly z evangelií, z knihy Izaiáš, ze žalmů a z liturgie obvykle jen stručné úryvky, které slavnostně přečetly, a nechávaly (pro dospělého až nezvykle) dlouhé chvíle ticha. Důkazem, že děti uvnitř nad hlásaným kérygmatem aktivně rozjímají, byly především spontánní slovní projevy dětí (ústní) a také jednoduché spontánní výtvarné zpracování (kresba, koláž, kopírování podle šablony). K modlitbě jsou děti v programu KDP vychovávaly především tím, že jim je připraveno vhodné a podnětné prostředí, děti v tomto prostředí svobodně a podle svého výběru pracují. Průvodci po adaptaci dítěte na prostředí názorně, smyslově vnímatelně, krátce a stručně prezentují vybranou část tajemství Ježíšova učení, nechají zaznít dvě tři otevřené otázky. Následuje ticho a samostatná práce dětí s materiály, které bývají zakončeny spontánní děkovnou modlitbou dětí.

4.3 Zaměření dítěte na podstatu

Cavalletti a Gobbi nabízely během dvaceti pěti let své spolupráce dětem různá témata Písma a liturgie a detailně pozorovaly a zaznamenávaly si, na kterou nabídku většina dětí spontánně reaguje nadšením (doslova „okouzlením“) a ztišením se, od kterých témat se už děti v předškolním věku nechtějí oddělit, která tedy nasycují nejhlubší potřeby dítěte.

Cavalletti píše o tom, jak složitě a dlouho (dvacet let) s Gobbi hledaly, budoucím prvokomunikantům zpřístupnit mši svatou (NP, podle s. 78):

Na začátku navrhovaly dětem ve věku, kdy šly na první svaté přijímání, aby si napsaly svůj vlastní misál. Děti ji (knížku) začaly přepisovat od bohoslužby slova. Ani jedno dítě tuto práci nikdy nedokončilo. Když si to uvědomily, začaly dětem prezentovat jen eucharistickou modlitbu od proměňování po obřad přijímání. S údivem viděly, že když začaly nejpodstatnější chvílí, děti nejen že opsaly celý misál, ale často se stávalo, že si spontánně napsaly misál až třikrát. Jejich neúspěch nezpůsobila neschopnost dítěte ani náročnost práce, ale to, že dříve nenašly cestu, která vede skrze podstatné jádro.

Víra a důvěra autorek v „náboženský potenciál dítěte“ a v realističnost Kristova postoje k dětem a jejich poctivá sebereflexe jsou i dnes neobvyklé.

4.4 Metoda znaků

Sofia Cavalletti v Náboženském potenciálu dětí ve věku 3–6 let upozorňuje, že velcí církevní otcové seznamovali lid s křesťanstvím jazykem obrazů, zatímco později se z katecheze se stalo odevzdávání výroků, které byly už vyřešené a vyslovené v syntetické formě a že upadla do formulovitosti (NP, podle s. 161) Syntéza by se však velmi osobitým způsobem měla vytvářet v mysli (a srdci) každého adresáta katecheze, je totiž důkazem hlubšího pochopení a zvnitřnění tématu. Sofia metoda znaků, je základním jazykem církve i její liturgie a má schopnost odkazovat na nepoznatelného a transcendentního Boha, umožňuje prezentovat nevyzpytatelnou realitu Božího království a učinit transcendentní svět hmatatelným. (NP, podle s. 163)

V Písmu jsou znakem, jehož lze použít k práci s dětmi, především Ježíšova podobenství. Cavalletti píše, že podobenství předkládá něco k rozjímání. Zjevuje skryté skutečnosti, které tu předtím nebyly. (NP, podle s. 164) Metoda znaků tedy vychovává dítě i katechetu k pokoře. (NP, podle s. 169)

Cavalletti říká, že Bible je mocný nástroj k přemýšlení, ale musí být dětem předkládána, jak je skutečně napsána, zestručnění a převyprávění textu Písma pouze ochuzuje a okrádá vnímatele textu o sílu a chuť se angažovat v Božím díle spásy (RP, podle s. 43) Vytváření syntézy se děje po čase spontánně v mysli dítěte, když k tomu ono samo dozraje.

4.5 Morální formace dětí

Je zřejmé, že doprovázení dětí k prvnímu přijetí svátosti smíření a svátosti eucharistie úzce souvisí s počátky morální formace dětí. Cavalletti vůbec nedoporučuje vystavovat morálním otázkám děti mladší šesti až sedmi let. Dítě by se mělo cítit milované ochraňujícím způsobem a má mít koho milovat (NP, podle s. 153-4) Tedy radost z Boží blízkosti je nutnou nepřímou morální přípravou, která přímé morální přípravě musí předcházet.

Pro děti ve věku šesti až sedmi let pak počátky zpytování svědomí znamenají podívat se, zda na křestním rouchu nejsou nějaké skvrny, nebo podívat se, zda je Boží království v nás. Když katechetka v jednom atriu poznamenala, že dobrý pastýř by nepřivedl svoji ovci zpět do ovčince násilím, tak sedmiletý Eugenio na to řekl, že /ztracená ovce/ myslela na Boží království, které ztratila, a jaké je krásné. (NP, podle s. 155)

Z toho vidíme, že dítě není sevřeno obavami, zda bude jako chybující člověk přijato, ale že se těší na znovu spojení s Ježíšem – jeho sebereflexe je spojena s radostí z Boží blízkosti.

Cavalletti uvádí, že dříve, než dítěti poskytneme výslovné pokyny, co by mělo dělat, nevyhnutelné podloží pro morální život je být milovaný. Abychom se zamilovali do Ježíše, potřebujeme čas. Proto Cavalletti uvádí, že skutečná morální formace začíná od nejúžšího věku – dokonce narozením. (RP, podle s. 85) Proto je třeba nechat děti v atriu dlouze v tichu rozjímat.

Dominikánský mnich a morální teolog Dalmazio Mongillo (1928–2005), jehož některých přednášek, seminářů se Sofia účastnila, ovlivnil autorku přednáškou nazvanou *Beatitudes* (RP, s. 86). Sofia píše (spolu s Mongillem), že je třeba se dostat od indikativu k imperativu, přičemž cílem není to druhé, ale realizace Božího království v plnosti, tedy eschatologický rozměr reality. (podle téhož)

Ježíšovy požadavky (tzv. maximy) být dokonalí, jako je dokonalý náš nebeský Otec (srov. Mt 5, 48) nebo milovat se navzájem Ježíšovou láskou (srov. Jan 15, 12) nebo milovat své nepřátele (srov. Mt 5, 44; Lk 6, 27; Lk 6, 35) ukazují na důležitý směr lidskými silami nenaplnitelný. My lidé jsme odkázáni na trvalé spojení s Kristem (viz také metafora o pravém vinném keři) na lásku, kterou nás miluje Boží Trojice. Autorka nezakrývá, že porozumět tomu, jak myslí Bůh, může být stresující, protože stojíme tváří v tvář postojům, které neodpovídají kultuře okolo nás (RP, podle s. 90-1).

V této fázi je podle Cavalletti vhodné předkládat dětem vybraná podobenství s morálním poselstvím a seznámit děti s nejdůležitějšími Ježíšovými doporučeními ohledně morálního života – s maximami. Cavalletti doslova popisuje, že morální podobenství nám pomáhají porozumět, jak myslí Bůh (RP, podle s. 91). V souladu se svými pozorováními vybírá pro děti mladšího školního věku tato podobenství: o marnotratném synu (Lukáš 15, 11n.), o dlužnících (Matouš 18, 22n.), o dobrém Samaritánovi (Lukáš 10, 30n.), o celníkovi a farizeovi (Lukáš 18, 9n.), o neodbytném příteli (Lukáš 11, 5n.), o hřivnách (Matouš 25, 14n.), o dělnících na vinici (Matouš 20, 1n.), o rozsévači (Matouš 13, 1n.), o hostině (Matouš 22, 1n. a Matouš 25, 1n.).

4.6 Náboženský potenciál dítěte ve věku 3–6 let

Cavalletti je sama hluboce zakotvena v katolické víře, navíc badatelka v oblasti teologie. Stejně jako Montessori pozorovala neodolatelnou potřebu nejmenších dětí účastnit se reálných procesů, dotýkat se předmětů

a pracovat s nimi v souladu s tím, k čemu slouží. Cavalletti postupně prezentuje dětem (už předškolního věku), že veškerá realita je náboženské povahy, neboť tento svět je Bohem připravená hostina pro člověka – klíčové Boží stvoření (obraz Boží), které má za úkol rozkrývat Boží přítomnost ve všem stvořeném, ba co víc, přítomnost Božího Syna v každém člověku. Když Sofie Cavalletti pozorovala děti v atriu, došla k závěru, že vztah mezi dítětem a Bohem existuje od počátku a je třeba ho vyživovat a rozvíjet nejhlubšími pravdami o Bohu a člověku.

Cavalletti má za to, že nabízet dítěti náboženská témata s nástupem ke školní docházce znamená promarnit důležité období předškolního věku, kdy se dítě vztahuje k Bohu na základě těsného přilnutí k bezpodmínečné lásce dokonalejší, než je ta mateřská. Hluboké nadšení a nadpřirozená schopnost předškolního dítěte přijímat nejhlubší pravdy o Bohu skrze smyslově vnímatelné znaky a skrze materiály speciálně upravené k manipulaci při individuální práci dítěte ukazují náboženský potenciál dítěte v jeho nejčistší podobě. Radost a schopnost prožívat setkání s Bohem na existenciální úrovni jsou boží dary vložené do nejmladších dětí. Jsou to základní stavební kameny vši pozdější náboženské formace včetně kvalitní přípravy prvokomunikantů v souladu s požadavky direktorií a současné katecheze.

4.6.1 Témata předškolní přípravy dítěte podle KDP

Cavalletti a Gobbi objevily a vyzorovaly během své společné dvaceti pěti leté praxe, že děti nejlépe reagovaly na tyto „konstanty“: Podobenství o Dobrém pastýři; velikonoční tajemství (protiklad světla a tmy) a na světlo a bílé roucho jako znaky křtu; na eucharistii jako svátost daru Dobrého pastýře a na podobenství o Božím království, kde se z malého stává velké. (NP, podle s. 174)

Obsahem prvního stupně KDP je (psáno podle nákresu z kurzu KDP I.) šest základních okruhů: mše svatá, Advent a Vánoce, Boží království, Dobrý pastýř, křest a Ježíšovo vzkříšení. Ta jsou nabízena v souladu

s během liturgického roku. Ježíš je představován jako člověk (reálná osoba zasazená do prostoru a času), zároveň jako Bůh (člen Trojice).

Děti se opakovaně vrací k Ježíši jako Dobrému pastýři, aby si víc a víc uvědomovaly, že se Ježíš o ovce (lidi) velmi dobře stará, hledá je, když se ztratí, chrání je, když jsou napadeny.

V okruhu mše svatá se děti seznamují s předměty, gesty a postoji, s jejich názvy i významem a s tím, na co odkazují a s jakým obdobím a událostem z Ježíšova života do odkazuje. Co se týče eucharistie, dětem předškolního věku je nabízeno téma Poslední večeře, mimoliturgické téma slavnosti velikonoční svíce, téma smrti a vzkříšení a tzv. tajemství života (že v nejmenším je ukryto to největší – Ježíš v kousku proměnného chleba). Poznávají předměty potřebné k eucharistickému slavení (oltář, kalich, obětní misku, svíce, textile), seznamují se s gesty pokleku a pokřizování, epikleze, doxologie, se stálou přítomností Ježíše mezi námi ve svatostánku a také v Písmu svatém. Tyto prvky nevnímají jako cizorodé, nýbrž jako prostředky Boží přítomnosti ve světě a naší odpovědi Bohu.

4.7 Náboženský potenciál dítěte ve věku 6–12 roků

Montessori o věku sedmi až dvanácti let píše, že pocíťovaná potřeba dítěte uniknout z uzavřeného prostředí, přechod jeho myšlení k abstrakci a utváření jeho smyslu pro morálku jsou základem schématu druhého období (Montessori, 2011, podle s. 21), to se projevuje zájmem o historii, o realitu, o otázky dobra a zla.

Cavalletti doporučuje v raném školním věku dítěte zasadit již známá témata do širšího kontextu a hlubších souvislostí. Podobenství o Dobrém pastýři a ztracené ovci je doplněno metaforou o pravém vinném keři. Zatímco dobrý pastýř a ovce na sebe vzájemně reagují a poznávají se, v obraze větví vinného keře jsou již lidé a Kristus zevnitř propojeni a míza Ducha svatého a Kristovy lásky probíhá plynule v celém keři. Děti postupně rozkrývají kosmickou jednotu v Ježíši Kristu.

Děti, které navštěvovaly atrium pro předškolní věk již začínají vnímat souvislosti mezi liturgií a Božím slovem, mezi sebou a postavami z podobenství, mezi realitou svého života a smyslem dějin spásy; rozvíjí se u nich cit sebereflexe, dokáží postupně nahlížet, co se jim daří a co méně. Radují se z kérygmatu, protože osvětluje a rámuje celý jejich život, a projevují nadšení, že se mohou participovat na Božím díle.

4.7.1 Zájem dítěte o historii, o Bibli, o realitu liturgie i života

Dítě se okolo svého šestého roku seznamuje s tzv. pásem darů (které lidé dostali od Boha Stvořitele) a s časovou páskou tzv. fettuccii a hledá odpověď na otázku: Kdo a co všechno pro mě připravil dříve, než jsem se narodil? V tomto věku se dítě začíná zajímat o historii a její smysl, o dějiny spásy a o jejich mezníky stvoření, vtělení, vykoupení a parusii včetně vlastního místa v těchto dějinách prezentovaného tzv. bílou stránkou. Šestileté děti také chápou tajemství života a smrti jako transformaci ukázanou na semeni, které odumře a vydá novou rostlinu. Smrt Ježíše je vždy spojována se vzkříšením, které znamená porážku smrti a je prvním náznakem parusie, kdy smrt a zlo zmizí ze světa a Bůh bude všechno ve všem. Hrůzy a bolest umučení a ukřižování se s dětmi v předškolním ani v raném školním věku nerozebírají. (RP, podle s. 73)

Dítě kolem šestého roku si začíná uvědomovat spoluúčast lidí na sebedarování Božího Syna, to znamená naší participaci při bohoslužbě oběti (např. kapky vody nalité do vína). Cavalletti referuje o tom, že děti jsou schopny dotknout se jádra zkoumaného tématu, jeho nejhlubšího smyslu, začínají rozumět historickému rozměru slavení liturgie. (RP, podle s. 74)

V tomto období šesti až dvanácti let se dítě v konfrontaci s realitou ptá na zásadní metafyzické otázky a s hlubokou radostí na ně dává teologické odpovědi. Cavalletti shrnuje, že duchovní výživa, kterou děti potřebují, když hledají své místo v reálném světě, je teologické povahy. (RP, podle s. 40)

Zasazení biblických příběhů do nejširšího kontextu směřování všeho stvoření k naplnění Božího plánu spásy, tedy k paruzii, dává dějinám i lidskému životu smysl a také motivuje k morálnímu jednání podle Božích požadavků. Dítě se chce podílet na růstu Božího království, a to je výborný základ, který může vrcholit přijímáním Krista v eucharistii a radostnou účastí na svátosti smíření.

5 Výchova ke slavení eucharistie v programu KDP

V monografii Eucharistie jako vrchol a pramen života církve uvádí Marie Zimmermannová KDP jako kerygmaticko-antropologický model katecheze, který je postavený na biblicko-liturgické výchově. Děti ve věku tři až dvanáct let se postupně ve třech stupních programu setkávají s Ježíšem – Dobrým pastýřem věku (KDP I. pro děti 3-6 let staré), s Bohem – Dárce a s jeho plánem spásy (KDP II. pro děti 6-9 let staré), který směřuje k paruzii, a ve třetím stupni se zamýšlejí nad osobní účastí každého člověka na tomto plánu (KDP III., pro děti 9-12 let staré). (podle Zimmermannové, 2015)

Vzdálenou přípravou na slavení eucharistie je celý první stupeň programu, v němž se děti předškolního věku kromě jiného seznamují s veškerým názvoslovím míst, předmětů, gest, postojů, které hrají roli při mši svaté, zároveň jsou uváděny do tajemství symboliky těchto věcí a jevů, jimiž se skrze přirozenou realitu odkazuje k nadpřirozeným skutečnostem.

Vzdálená příprava prvokomunikantů se děje během celého předškolního a pokračuje v druhém stupni, přičemž děti samy žádají o to, aby se začaly k prvnímu přijetí svátostí připravovat bezprostředně. Cílem obou příprav je, aby dítě vědomě a s radostí se mohlo aktivně účastnit prvního slavení svátosti smíření a prvního přijetí Ježíše v eucharistii. KDP tedy uvádí nejen do znalostního a vědomostního porozumění svátostem, ale dovoluje celé osobnosti dítěte, aby jeho vztah s Ježíšem uzrál do podoby, kdy jsou dítě a Ježíš v intimním, důvěrném, spontánní modlitbou živeném vztahu.

K tajemství eucharistie se vztahují především tři biblické obrazy, díky kterým děti poznávají různé aspekty Boha: Ježíš – Dobrý pastýř, který nás zve k eucharistickému stolu; tajemství Ježíšova odkazu při Poslední večeři; tajemství Ježíšova vnitřního spojení s Bohem Otcem a s člověkem v metafoře o vinném keři (podle Zimmermannové, 2015)

5.1 „Kristus Dobrý pastýř a Eucharistie“

Cavalletti v Náboženském potenciálu dítěte ve věku 3–6 roků v kapitole Kristus Dobrý pastýř a eucharistie na stranách 77–95 podrobně rozebírá, jak po prezentaci podobnosti o Dobrém pastýři a mnohačetné individuální práci předškolních dětí s ním (takže děti už objevily, že my lidé jsme pastýřovy ovce) lze propojit téma pastýře s tím, že jsme zváni na hostinu.

Dětem je sděleno, že Dobrý pastýř se velmi zvláštním způsobem setkává se svými ovci při mši svaté, že on volá svoje ovce, aby se shromáždily okolo jeho oltáře a aby je jedinečným způsobem nakrmil sebou samým. Pak je dětem doplněno že pastýř vždy dává život za svoje ovce, jeho trvalé sebedarování lidem přichází zvláště v eucharistii. Cavalletti dodává, že dítě okolo šestého roku věku je více citlivé na to, že Kristus je mu úplně k dispozici a je neustále s ním, než na pochopení, že se vydal dokonce až na smrt. (NP, podle s. 78-9)

5.2 Syntéza bohoslužby oběti, podobnosti o pastýři a tématu Božího království

Cavalletti uvádí, že dětem okolo šesti až sedmi let, které se už v atriu opakovaně zabývaly modelem oltáře s kalichem a patenou, na který postavily i sošku Dobrého pastýře, a pochopily, že lidé jsou pastýřovy ovce, nabízí při prezentaci eucharistie tento konkrétní postup (RP, podle s. 69):

Zprvė se začne liturgickým znakem – v tomto pŕípadě chlebem a vínem a slovy Tajemství víry („Tvou smrt zvěstujeme, tvé vzkříšení vyznáváme, na tvůj pŕíchod čekáme, pane, Ježíši Kriste.“). Zadruhé hledat biblické vyprávění o události, na které je liturgický prvek založen a zatřetí se snažit objevit smysl toho biblického textu, aby se potom dalo vrátit k tomu liturgickému prvku a popŕemýšlet o tom ve svĕtle objevů uĕinĕných v druhém a třetím kroku.

Cavalletti vysvĕtluje, že naše porozumění /promĕněným/ chlebu a vínu je obohaceno konkrétní teologií. Děti jsou uchváceny tím, že v tom nejmenším (kousku chleba) je to největší a nejvzácnější (umírající a vzkříšený Ježíš Kristus), a že Ježíšovo poslední vydechnutí (srov. Mk 17, 39) je naplnĕním jeho vlastních slov o Dobrém pastýři, který dává život a znovu ho pŕijímá (srov. J 10, 17-18).

Děti k materiálu „Syntéza mše svatĕ“ pŕikládají tŕi obrázky klíčových událostí Tajemství víry a postupně nahlížejí, že síla, která umoŕňuje, aby se to /transsubstanciace/ stalo, je zdroj všeho života, je to Bůh. Největší promĕna z ménĕ na více nastává smrtí, která díky vzkříšení vede k plnosti života. (RP, podle s. 70)

Děti po šestém roce věku, které již zajímají morální otázky a které rozpoznávají dobré a zlé události v životĕ, dokáží pochopit, že křesťanské poselství osvĕtluje realitu zla a utrpení nadĕjí a že negativita a temnota smrti jsou pŕedurĕeny k porážce. Velikonoĕní pŕítomnost Krista v eucharistii je umístĕna do času a historie, abychom skrze liturgii prožívali minulost, pŕítomnost i budoucnost. (RP, podle s. 70–72)

5.3 Klíčová metafora pro děti raného školního věku

Základním textem pro děti šest až devĕt let staré je metafora o vinném keři, která pojednává o vnitřním spojení s Kristem. Podobenství o Dobrém pastýři a o vinném keři si velmi odpovídají. V Janovĕ evangeliu (Jan 10, 14–15) se píše: „Já jsem dobrý pastýř; znám svoje (ovce) a moje (ovce) znají mne, jako mne zná Otec a já znám Otce; a za ovce dávám svůj

život“. Cavalletti (s pomocí teologického biblického slovníku) vysvětluje, že pro semitské národy pojem „vědomost“ nikdy neznamená pouze objektivní, nebo intelektuální poznání; spíše to vyjadřuje konkrétní existenciální vztah a znát někoho znamená vstoupit s ním do osobního vztahu (RP, s. 53). Dodává, že znát někoho, znamená tvořit s ním v komunikaci společenství lásky (podle téhož).

Metafora o pravém vinném keři představuje toto společenství lásky jakoby zevnitř, podává informace, co se děje uvnitř ve vztahu mezi Bohem a člověkem. Odkrývá, že plnit Boží vůli nelze bez trvalého spojení s Ježíšem, že je potřeba nechat ho prorůstat veškerým naším lidským životem. Ježíš říká, že je pravý vinný keř, Bůh Otec je vinař a my jsme ratolesti (srov. Jan 15, 5) a přeje si, abychom my lidé byli jedno s Boží trojicí.

Cavalletti se (nás i děti) ptá, kde Ježíš nastavuje hranici mezi sebou a námi, když říká, že je celá rostlina? Kdo jsme ve vztahu k Ježíši, který nám říká, že jsme větvemi vinné révy a on je ta réva? Jaký život nám vzkříšený Kristus předává? (RP, podle s. 54) Nejde o to pokoušet se dosáhnout dokonalosti Boha vlastním úsilím, ale setrvávat úzkém a důvěrném spojení s Ježíšem, který má moc proměňovat život člověka. Nejuzší spojení se odehrává právě v přijímání Krista v eucharistii.

5.3.1 Dítě a slavení mše svaté

Cavalletti vnímá rituály a slavení jako jednu ze základních lidských potřeb, v knize na více místech popisuje, že pěti a šestileté děti občas v atriu daly podnět celé skupince i těch mladších k uspořádání malé slavnosti, v níž se syntetizovaly poznatky z evangelií hutnou a radostnou formou.

V atriu si už děti předškolního věku všímají některých momentů mše svaté, nejprve především gest. Cavalletti připomíná, že v eucharistii slavíme „Boha, který dává“, bylo hlášáno dětem od jejich nejútlejšího věku v atriu (RP, podle s. 61). Píše, že okolo šestého roku si děti tvoří svůj

první stručný misál. Potom se přidávají další části (znamení i související modlitby), až si kolem osmého roku děti začnou vytvářet druhou edici vlastního misálu. Pokud jsou vedeny v souladu se svými potřebami, opíší si děti ve svých osmi až devíti letech celý misál s pochopením a s projevou radostí někdy až třikrát. Cílem a hnací silou není toto opisování, ale schopnost prožívat znovu a znovu zpřítomnění Kristovy oběti.

5.3.2 Dítě a pochopení eucharistie jako svátosti kosmické jednoty

Podle Cavalletti si děti okolo devátého roku si umí propojit, jak těsně Bůh spojil práci svoji a lidskou. Podrobněji se seznamují s tzv. historií chleba, nahlízejí, že Bůh vkládá do semene obilí obrovskou sílu, člověk zasívá, obdělává, sklízí, ale Bůh dává růst a zrát. Lidé se zrn ujmou a vyrobí mouku a z ní chléb, ale dále, než k fyzickému nasycení se sami nedostanou. Bůh při slavení eucharistie proměňuje výtoby lidské práce v Tělo a Krev svého obětovaného Syna, a tak posvěcuje lidskou práci a z jejich přirozených výstupů dělá výstupy nadpřirozené, posvátné, určené k duchovní hostině (RP, podle s. 78-9).

Cavalletti to shrnuje slovy takto: Tento eucharistický chléb je znamení kosmické jednoty v Božím království. (RP, podle s. 79). Přítomnost vzkříšeného Krista v eucharistickém chlebu přijímá a objímá nejen lidi v církvi, ale celý svět. Stejně tak i přímluvy nejsou omezeny jen na přítomné shromážděné, ale rozšiřují se daleko za hranice božího domu „až na konec světa“ (srov. Mk 16, 15). Proto Eucharistie je svátost kosmické jednoty (RP, podle s. 81). To je vyjádřeno slovy také při udílení rozhřešení v závěru svátosti smíření, že „Bůh, Otec veškerého milosrdenství, smrtí a vzkříšením svého Syna, smířil se sebou celý svět /.../“.

Cavalletti říká, že Tajemství víry je chvalo zpěv na život, který je v Kristu silnější než smrt, je srdcem křesťanského života a my toto musíme přenést na každé křesťanské dítě jako nejčinnější poklad, který můžeme

nabídnout. Vždyť děti byly zasvěcovány do jádra eucharistie od raného dětství právě v prostředí atria. Můžeme dokonce říct, že se děti svou meditační prací v atriu nad vybranými úryvky z Písma a pravidelnou účastí na nedělní mši svaté podílí na věčné památce spasitelné práce Boha v Ježíši /Kristu/ (RP podle s. 68), a to s překvapivým soustředěním a zájmem. Dokonce jsou skutečností smrti a vzkříšení Ježíše Krista schopny nasytit své nejhlubší potřeby po společenství s Bohem, jehož vyvrcholením je právě přijímání Těla a Krve Kristovy ve svátosti eucharistie.

5.3.3 Pět setkání bezprostředně před přijetím svátosti smíření

Děti se pět týdnů před prvním přijetím svátostí setkávají nad vybranými texty obvykle v jiných prostorách, než je atrium. Při prvním setkání rozjímají podrobně *o metafoře o pravém vinném keři* (srov. Jan 15, 1–11), kde Bůh Otec je vinař, Ježíš je keř a lidé jsou ratolesti; ukazují si na glóbu, kde všude žijí křesťané, kteří patří k Ježíšově keři; někteří lidé-křesťané žili dříve než my, jiní budou žít po nás. Děti přemýšlejí o zůstávání v Ježíšovi a v jeho lásce, plození ovoce, a také o Ježíšově péči, o tom, co dělat s uschlými větvemi. Do dalšího setkání zůstává otevřená otázka: Co můžeme dělat, když některá větvička je slabá a usychá? Setkání končí čtením v Matoušově evangeliu o modlitbě (srov. Mt 6, 6: „Když se modlíš, vejdi do svého pokojíku...; podle přednášky B. Surmy 2012; dle zápisků MZ) Cílem je, aby děti objevily *vztah s Ježíšem*, že jsme s Ježíšem jedno, že stejný život plyne v něm i v nás.

Během druhého setkání se děti zabývají tím, *co může v pravém vinném keři bránit*, aby proudila. Pro děti může být těžké si představit, že jsou součástí rostliny, ale objeví, co nám překáží, abychom byli blízko Pánu Ježíšovi (rvačky, hádky, války – děti uvádí každý nějaký příklad za sebe; někdy uvede svoji překážku nejprve katecheta). Pak se mluví o tom, zda suchá větev musí zůstat neplodná, nebo co lze dělat, až se diskuze stočí k hlásání daru odpuštění ve svátosti smíření. Zpověď se prezentuje jako modlitba prostřednictvím kněze k Ježíši, ve které Ježíše prosíme, aby naši

nějakou slabou větev uzdravil, doplnil ji svojí láskou. Také se děti učí chválit Pána za lidi, se kterými mají těžkosti, aby je skrze Ježíše dokázaly milovat. Setkání se uzavírá modlitbami, děti pojmenovávají, za co Ježíše prosí. Děti nazírají, že překážkou je *chybějící láska k Bohu*. K pojmenování svých slabostí děti používají tzv. maximy.

Ve třetím setkání je shrnuto, že když je větvička zablokovaná, můžeme se jít vyzpovídat. Děti si pak všimají, *co udělá Ježíš se zablokovanou větvičkou*. Rozebírá se podobenství o nalezené ovci (srov. Lk 14 4–6) a o ztracené drachně (srov. Lk 15 8–9). Děti spolu s katechetou reflektují, že nejprve něco chybí, pak přichází akce hledání a po nalezení je velká radost. Obdobně je to při zpovědi: člověk ztratil Boží blízkost, koná, aby ji získal zpět a pak se raduje. Pozornost je věnována vztaženým rukám kněze, tedy svolávání Ducha Svatého, z jehož moci se děje proměna srdce – odpuštění. Druhým darem při zpovědi je znamení kříže, který je pro člověka jako ochranný kříž.

Ve čtvrtém setkání zazní otázka, *co udělá Bůh Otec*, když se ztratí jedno z Božích dětí – čte se podobenství *o marnotratném synu*, pozornost soustředíme právě na otce a mladšího syna (srov. Lk 15, 11–24). Otec vrací synovi jeho synovskou důstojnost, stejně tak Bůh Otec při svátosti smíření ji vrací nám. Pak začíná hostina, přijetí Pána Ježíše v eucharistii.

V pátém setkání si děti všimají okamžiku, kdy při mši svaté se říká, „blahoslavení, kdo jsou pozváni k večeři Beránkově“ a vzápětí vyznáváme, že *nejsme hodni* přijmout Pána Ježíše v eucharistii. V Písmu se čte *o uzdravení setníkova sluhy* a *o uzdravení chromého*, aby mohlo dojít k uvědomění, který nás osvobozuje od jakéhokoliv i nejhoršího hříchu, uzdravuje tělo i duši a obnovuje naši křestní čistotu. Zpovědní formule se děti učí teprve později. Doprovázeny jsou nejen k první svátosti smíření, ale i k těm dalším.

5.3.4 Uspokojení hlubokých potřeb dítěte

Mnoho z nás dospělých si neumí představit, že dítě má kapacitu a je schopno vztahovat se k Bohu skrze Písmo a liturgii a že při rozvíjení vztahu s Ježíšem Kristem nepotřebuje prostředníky typu pohádek, bajek, omalovánek, soutěží, křížovek, kvízů, převyprávěných úryvků Písma apod. To vše může dítě bavit, pobavit, poučit, upoutat jeho zájem, ale těžko to může vést k nasycení jeho nejhlubších potřeb po setkání s Bohem, nebo určitě ne srovnatelným způsobem, jako nás nasycuje to, co nám dává sám Ježíš (Boží slovo a liturgie). Cavalletti také poznamenává, že chtít stavět katechezi na (někdy už pošramocené) zkušenosti dítěte má úskalí (např. předpokládat, že každé dítě žije v úplné rodině s vlastním otcem a matkou). Je však moudré a žádoucí, aby se práce v katechezi dotýkala nejhlubších potřeb dítěte a naplňovala je. Dítě samo svou prací má mít možnost sytit svou hlubokou potřebu po životě s Bohem a vztahem s ním.

Jestliže tedy děti během katechetického setkání nereagují soustředěním a ztišením, jednou z otázek, která nás právem může napadat, je, zda to, co jim právě předkládáme, odpovídá jejich nejhlubší potřebě po setkání s Bohem v jejich konkrétní vývojové fázi.

Autorkám programu KDP se dařilo učinit z katecheze živé, láskyplné setkání s Bohem prostřednictvím Krista. Dokonce někteří z katechetů praktikující KDP si u dětí, které byly opuštěné, nebo každopádně málo milované, všimli osobní dychtivosti, když se (tyto děti) setkaly s podobenstvím o Dobrém pastýři. (NP, podle s. 175)

PRAKTICKÁ ČÁST

V Praktické části by bylo ideální zmapovat situaci praxe KDP v České republice a ověřit, nebo vyvrátit, že přípravu prvokomunikantů podle tohoto programu lze s úspěchem realizovat také u nás. Při kontaktování několika vybraných osob, které program KDP prakticky používají, se však ukazuje, že většina z nich realizuje KDP prvního stupně, tedy program pro děti 3-6 let staré, k přípravě prvokomunikantů si pak vybírají většinou některé prvky tohoto programu, nebo se jím nechávají inspirovat a vytváří si vlastní (kombinovaný) materiál. Nejblíže praxi Sofie Cavalletti a Gianni Gobbi se zdá být paní Marcela Fojtíková-Roubalová kromě jiného i jedna z lektorek KDP v ČR (viz níže).

V doslovu pro české vydání polského originálu *Ja jestem Dobrym Pasterzem* (Wydawnictwo Palatum, 2010), tedy průvodce a metodické příručky *Já jsem Dobrý pastýř* (Triton, 2016) píše doktorka teologie Marie Zimmermannová (druhá lektorka KDP u nás): „Jsme si vědomi, že širší uplatnění Katecheze Dobrého pastýře v Čechách a na Moravě nebude snadné, neboť vyžaduje jiný přístup, než na jaký jsme zvyklí. Program je výjimečný tím, že je důsledně kerygmatický, hlásá dětem evangelium tak, aby v nich probudilo radostnou odpověď Bohu, a připravuje je na vědomé slavení mše svaté. /.../ Katecheta se ale musí vzdát obvyklé role učitele a naučit se být trpělivým průvodcem /.../“ (Surma, 2016, s. 189)

Praxe autorky této práce (MP) zahrnuje osm měsíců (asi dvacet pět setkání) nad tématy KDP s předškoláky, což je pro téma této práce téměř zanedbatelné.

V Praktické části tedy vyjdu zčásti z literatury a popíšu konkrétní projevy dětí vedených podle programu KDP a zčásti vyjdu z ohlasů praxe v ČR a SR.

6 Projevy dětí, jak je pozorovali katecheté v zahraničí

V obou dílech *The Religious Potential of The Child* autorka uvádí různé citace dětských výroků, tak jak si je zapsali do deníků katecheté z celého světa během padesátileté praxe tohoto programu. Spontánní ticho, slova díků, nebo kresby a koláže dětí (viz Příloha zde) odhalují tzv. syntézy témat, kterými děti během katecheze podle KDP prošly, dokazují míru zvnitřnění témat, hloubku a bohatství vztahu s Ježíšem Kristem každého dítěte.

To dokládá například úvaha šestileté Emily z USA. Na otázku, co si myslí, že se stane, když osoba, která je větví révy (Ježíše) zemře, odpovídá, že lidé zůstanou spojeni s tou révou díky míze. Míza neumírá (RP, podle s. 54). Dítě už v šesti letech si spojilo, že Kristus nabízí život věčný, který nastane po smrti.

6.1 Spontánní modlitba dětí

V předškolním věku se jedná téměř výhradně o modlitbu chvály a díkůvzdání (viz také Barbara Surma, článek *Rozvíjení daru víry v KDP*, s. 17), která už může vykazovat znaky syntézy. Tříletý chlapec byl v atriu pozorován, jak se modlí: „Dobrota, světlo, amen.“ (NP, podle s. 125) Jiné děti ve věku čtyři až šest roků se modlily: „Ježíš je pěkný, je pěkný! Ježíši dal jsi nám do srdce světlo, které je větší a krásnější než slunko. Jsi král, který vládne nad láskou. Ježíši, jsi strom, který trvá navěky, všechny dnešky a všechny zítřejšky.“ Nebo jiné čtyřleté dítě: „Děkuji ti, Ježíši, že jsi nám oblékl bílé roucho, když jsme byli malí.“ Nebo na závěr delší modlitby: „Ahoj, Ježíši.“ (tamtéž, podle s. 124-5)

Tyto modlitby byly spuštěny prací s dětmi nad citacemi vybraných veršů podobenství o Dobrém pastýři a také v jiné lekci prací s tématem křtu, kde jsou hlavními znaky přijetí daru Kristova světla a bílého křestního roucha.

V jiném atriu se skupina čtyř až pěti letých dětí po prezentaci tématu Letnic (tzn. po několika desítkách lekcí v atriu) modlila takto: „Milý Ježíši, jsi náš král a jsi takový dobrý. Jsi náš Pastýř. Jsi Boží Syn. Jsi Syn Marie, která je i naší matkou; je taková dobrá a krásná, požehnala nás, naučila nás modlit se. Jsi náš Spasitel. Děkujeme ti, Spasiteli, že jsi nám dal všechno; že jsi nám dal moře, ptáčky a všechny krásné věci. Děkujeme, že jsi nám dal jídlo na jedení. Velmi tě miluji, protože jsi Pastýř a my jsme tvoje ovce. Amen.“ (NP, podle s. 127)

Pro děti se atrium stává místem skutečného setkávání se s Bohem. Tomu odpovídají i dětské výroky o prostoru atria, které si např. jedna předškolní skupinka dětí v Kanadě umístila na vnější stranu dveří do atria: „Perla. Místnost radosti. Naše místnost je velmi krásná. Tato místnost je jako rostoucí chléb.“ /vliv podobenství o kvasu a práce s kvasem v atriu/ „Podle mě je naše místnost místností lásky a Boha. Tato místnost je o Bohu o Ježíšovi a o Duchu Svatém. Tato místnost je jako hořčičné zrnko.“ /opět vliv podobenství o Božím království a práce s klíčícím zrnkem/. (NP, podle s. 58)

Cavalletti uvádí, že děti zažívají v atriu také společenství. Některé prezentace následované osobními meditacemi jsou spontánně zakončeny společným slavením (např. nesením předmětů v průvodu, nebo postavením oltáře, zažehnutím svící, společnou modlitbou, nebo posléze přečtením modliteb v prostoru kostela apod.).

6.2 Dětská vyjádření syntézy mše svaté a klíčových podobenství

Okolo šesti let je dětem v atriu nabízen materiál nazvaný „Syntéza mše svaté“, který umožňuje pospojovat všechny základní stavební kameny mše svaté. Nastává posun od rozjímání nad tajemstvím Krista v podobenství o Dobrém pastýři, tedy posun od biblického „klíče“ k liturgickému „klíči“, abychom spontánně pronikli do tajemství obojího (RP, podle s. 62-3). Cavalletti popisuje, jak děti v kresbách spontánně umisťují Dobrého

pastýře s ovci na rameni (srov. Lk 15, 4–6) na oltář, jak vnímají svatostánek jako ukrytý poklad nesmírné ceny (srov. Mt 13, 44), nebo jak kreslí nejvzácnější perlu (srov. Mt 13, 45-6) doprostřed kříže, nebo píše k obrázku např. že „Kvas je Ježíš, který dává lidem novou sílu.“ (podobenství o kvasu srov. Mt 13, 33; vše RP, podle s. 63)

Vidíme, že míra pochopení Kristova tajemství u šesti až devítiletých dětí při práci podle programu KDP je neobvykle vysoká.

6.3 Dětská vyjádření syntézy pochopení vztahu mezi realitou a historií

Děti doprovázené v souladu s programem KDP se nechtějí věnovat dětským biblím. Jedenáctiletý Francesco sdělil, že si rád čte v Bibli pro dospělé namísto v té pro děti, protože díky ní chápe, že jsou v ní věci, které potřebujeme pochopit, ale nejsou napsány v té dětské. (RP, podle s. 43).

Cavalletti pozorovala u dětí ve věku sedmi až jedenácti z různých destinací (Itálie, USA, Mexiko) a z různých sociokulturních prostředí, že při práci v atriu nad tématy dějin spásy spontánně žádaly Boha, aby „vstoupil do dějin“, nebo děkovaly, „že začal tuto historii“ a „že nás do dějin povolal“ (RP, podle s. 38). Také v tomto věku dokáží děti podle Cavalletti na své úrovni chápat, že žijeme v době Nového zákona a jsme stále blíž paruzii, kdy všichni lidé budou jedno tělo s Bohem (tamtéž; cit. devítiletá Luisella z Říma). Dívka Julie z Washingtonu píše ve své reflexi, že se možná zítra, možná za pět let, nebo za třináct století stane nádherná věc. Lidstvo, muži i ženy, budou pít z křestního pramene a Bůh bude všechno ve všem (tamtéž).

Děti spontánně propojují minulost (biblických událostí), současnost (ve které žijí) a budoucnost, kterou očekáváme (paruzii). To se objevuje i v jejich modlitbách, které by v překladu zněly takto: „Ať Tvé království brzy přijde.“, „Pomoz mi být blíž Tvému království.“, „Pomoz nám růst k dobru, ať už může brzy přijít paruzie.“ (RP, podle s. 50).

V těchto úryvcích můžeme pozorovat syntézu, která se v chápání dětí z darů Ducha Svatého sama tvoří – dokáží spojovat prvky, které k sobě skutečně patří, ale o kterých si my dospělí (včetně katechetů) často myslíme, že jsou pro dětské chápání příliš složité. Cavalletti nazývá takový způsob práce s dětmi při katechezi doslova „Education to Hope“.

Desetiletá Claudia Cecilia z Mexika obsáhle vyjadřuje své pochopení, že je součástí bílé (nepopsané) stránky a její poslání je tvořit mosty mezi lidmi, včetně lidí z jiných století. Je součástí Světla v tomto světě, tak jako každý, kdo v něm žije. Staví neviditelné mosty sdílením svých poznání s ostatními lidmi. Bůh ji dal mnoho darů a ona potřebuje realizovat většinu z nich. Neví, zda je víc výjimečná než ostatní, ale chtěla by si být jistá, že před Bohem a před bližním je dobrá, ušlechtilá a poctivá žena s vnitřním světlem, které nelze zhasnout. To světlo ji dal Bůh, když se narodila, a stává se silnější ve Společenství. Ví, že jednou, až ji Bůh zavolá a ona mu odevzdá svou práci, uspěje jako ta, která přináší pokoj (RP, podle téhož).

Cavalletti na základě četných pozorování dětí šest až dvanáct let starých při práci v atriu v různých zemích světa uvádí, že ačkoliv děti nikdy neslyšely o „typologické interpretaci“, samovolně spojovaly křest s přechodem Rudého moře. Snadno viděly spojitost mezi manou na poušti a eucharistií. Bylo to pro ně velmi překvapivé, že to, co stěží chápaly jako dospělé, docela snadno pochopily děti. (RP, podle s. 46).

6.4 Syntéza mezi Ježíšem Dobrým pastýřem a Vinným keřem podle dětí

V souladu s řečí Ježíše v Janově evangeliu (srov. J 15, 4–7), ve které se desetkrát objevuje slovo „zůstat“, nebo „zůstávat“ s tím, že jsme vyzváni, abychom zůstali a zůstávali v Ježíši, v jeho lásce, ve společenství Boží Trojice, v životě věčném s Boží Trojicí, Sofia uvádí, že děti mají schopnost nahlédnout do tajemství církve. Samy v syntéze domýšlejí, že církev je „Boží ovčinec a jeho větve“, jak říká osmiletá Luisella

z Říma. Podle jiné osmileté dívky, Simonetty z Říma, Ježíš svolává své ovce všechny dohromady, aby vytvořily pravou vinnou révu. Další také osmiletá Cecilia z Mexika děkuje Dobrému pastýři, že ji u sebe drží jako větev své Pravé Révy. Jiné sedmileté dítě z Říma vysvětluje, že když nějaká větev leží na zemi, Ježíš tam jen nestojí. On ji najde, dá si ji na ramena a znovu ji spojí s révou s tak velkou dávkou mízy, že si ona nemůže pomoci a začne plodit ovoce (RP, podle s. 55).

Cavalletti nám sděluje, že poznatky významných teologů jsou v souladu s tím, co děti objevují, a že aniž by si to uvědomovaly, děti používají princip hermeneutiky, který Paul Ricoeur nazývá „zintenzivnění v podobenstvích (RP, podle s. 55–56). Poukazuje na to, že ta podobenství tvoří dohromady tělo – *korpus* – a lze je pochopit v úplnosti jen když jsou vnímána v rámci celku. Autorka dodává, že systém jejich zintenzivnění je podstatný nástroj k tomu, abychom pochopili jejich mimoliterární význam. (RP, podle s. 56).

6.5 Dětská vyjádření syntézy mezi podobenstvími, liturgií a maximami

V praxi Gobbi a Cavalletti opakovaně pozorovaly, že děti snadno vidí souvislosti mezi jednotlivými podobenstvími, mezi podobenstvími a liturgií a mezi podobenstvími a Ježíšovými maximami.

Po šestém roce věku děti začínají uvažovat o tom, proč se ovce ztratila svému Dobrému pastýři a že její utrpení je následek jejího vlastního morálního oddělení se od pastýře (RP, podle s. 92; srov. Lk 15, 4–6).

Osm a půl letá Valentína z Říma přemýšlí o křtu, který dostala, aby nesla ovoce, nebo o bílém rouchu, který dostala jako oblečení na nebeskou hostinu (RP, podle s. 94). Osmiletá Alice také z Říma uvažuje o celníkovi a farizeovi (srov. Lk 18, 9–14) a říká, že farizeus si myslel, že on je tím vínem, ale ve skutečnosti byl jen kapkou vody (podle téhož). Pro devítileté Kristínu a Annu vyjadřuje podobenství o Samaritánovi (srov. Lk 10,

30-37) maximy jako: „Pros za ty, kdo tě pronásledují“, „Co chceš, aby dělali tobě, dělej i ty druhým“, „Miluj své nepřátele“ (RP, podle s. 94). Desetiletý chlapec z Říma rámuje svou úvahu o podobnosti o hřívnách (srov. Mt 25, 14–30) větami, které by se daly přeložit takto: „Pro mě hřívnou jsou láska. Služebník nevěděl, jak má milovat, a držel tu lásku, kterou mu Pán dal, jen pro sebe. /.../ Osoba, která neví, jak zasívat Lásku, se nemůže podílet na Boží radosti.“ (RP, podle s. 95).

7 Praktické uvádění dítěte do tajemství eucharistie

Děti, které v předškolním věku opakovaně procházely hlavními tématy programu KDP I a rozjímalý nad nimi, mají ve svých šesti letech příležitost nahlédnout spojitost mezi Dobrým pastýřem a eucharistií díky následujícímu postupu:

Vedle /modelu/ ovčince položíme kruhový podstavec, zelený, který připomíná pastvinu; na druhý kruhový podstavec postavíme miniaturní oltář, na který umístíme figurku Dobrého pastýře. Pak necháme pastýře jménem každého dítěte volat ovečky – děti posunou model své ovce z ovčince k oltáři a soše pastýře, takže se ovce postupně shromáždí okolo oltáře. Katecheta zformuluje, že nyní jsou ovce opět blízko pastýře Ježíše, v jiném ovčinci, kterému říkáme „kostel“, kam chodíme, když se slaví mše svatá. Pastýřova přítomnost se neváže na dřevěnou figurku. Při mši svaté je Dobrý pastýř přítomný ve znacích chleba a vína – a v této chvíli položíme na oltář modely kalicha a patény. (NP, podle s. 79)

Cavalletti sděluje, že po takovéto prezentaci jsou děti často tak uchvácené, že na dlouhou dobu úplně ztichnou. Ticho dětí se po čase může změnit ve spontánní dětská slova díkůvzdání Bohu.

V další části se každá figurka ovce nahradí figurkou člověka a dětem se vysvětlí, že mezi těmito lidmi je jeden, který má výjimečné poslání, jmenuje se kněz. Jeho posláním je opakovat slova Ježíše a vyjadřovat jeho vůli zůstat s lidmi po všechnen čas. (NP, podle s. 8)

7.1 Vzdálená příprava prvokomunikantů

Vzdálenou přípravou v prvním přijetí svátosti smíření a eucharistie je celá část programu KDP určená dětem předškolního věku a první rok KDP II. Dítě poznává oltář a umí jej připravit v souladu s liturgickým obdobím, pozná a správně nazývá liturgická místa i předměty, které se běžně při bohoslužbě používají, rozumí svatostánku jako místu, kde je Ježíš lidem stále nablízku, umí použít základní liturgická gesta pro účastníky bohoslužby (znamení kříže, poklek, pozdravení pokoje, nesení kříže a evangeliáře v průvodu), nahlíží některá kněžská gesta (např. umývání rukou, epikléze, doxologie, lámání chleba). Rozumí tomu, že Ježíš je člověk (reálná, historicky existující osoba) a zároveň Bůh (vtělení, vzkříšení), rozpoznává, že je s Ježíšem ve vztahu díky křtu a bude ještě v užším vztahu s ním díky slavení eucharistie, kterou Ježíš ustanovil při Poslední večeři.

Do atria je přinesena tzv. zlatá tabule s větou „Blahoslavení ti, kteří byli pozváni na hostinu. Děti mohou napsat své jméno na kartičku a umístit ji na tuto tabuli, pokud se chtějí účastnit prvního slavení svátostí v daném roce. Pokud se na to ještě necítí, obvykle kartičku se svým jménem samy po modlitbě a rozhovoru s knězem stáhnou a vloží do svého portfolia.

Mentální připravenost se podle Barbary Surmy pozná podle toho, že dítě dokáže samostatně rozmlouvat s Bohem; že rozezná eucharistický chléb a se začíná orientovat v tom, co je dobré a zlé. (Surma, přednáška z r. 2012, zápisky podle MZ)

7.2 Blízká příprava prvokomunikantů

Blízká příprava prvokomunikantů podle Sofie Cavalletti není žádným finišem před zkouškou, ale je ještě více zastavením a rozjímáním, setkáním s Bohem, ve kterém jsou děti v rozjímání už do značné míry samostatné. Dospělí spíš přihlížejí a snaží se nerušit. Děti si vybírají z oblíbených částech Písma a liturgie, zůstávají usebrané po delší čas a nenasatné ke všemu, co jim Ježíš nabízí.

7.2.1 První svátost smíření a bezprostřední příprava na ně

V kapitole Moral Life and Liturgy v její první části věnované svátosti smíření (RP, podle s. 97n.) cituje Cavalletti Paula Ricoeura, který napsal, že počáteční okamžik života před Bohem není nešťastné svědomí, ale smlouva, berít Židů. (SC převzala z Ricoeur, 1960) a sama dodává, že v této svátosti Bůh vyslovuje svoji věčnou něžnou lásku k lidskému stvoření (tamtéž). Tato milost bez konce (hebrejsky „rahamim“, v angličtině „mercy“) je aspektem Boží lásky, kterou děti více než šest let staré nejvíce potřebují poznat (tamtéž). V úryvku z deníku jednoho z římských katechetů se píše, že děti v tomto věku jsou doslova uchváčeny stálostí a věností nikdy nekončící Boží lásky k člověku (podle téhož).

Jednou se jedna z katechetek zeptala dětí, co vás napadá, když vidíte jít někoho ke zpovědi? Sedmi a půl letý Tomasso odpověděl, že se stará o své bílé roucho. Jiný, devítiletý chlapec sdělil, že chce dar čistšího křestního roucha. (NP, podle s. 155)

Cavalletti říká, že děti velmi oslovuje, když se Petr ptá Ježíše, kolikrát je třeba odpustit a dostává odpověď, která znamená nekonečně mnohokrát (srov. Mt 18, 21; RP, podle s. 98), což znamená, že máme v dopouštění napodobovat Boha. Děti nepotřebují být složitě zatěžovány problematikou hříchu, přesto nyní je správný čas na to, aby se prohloubila jejich vnímavost k tomuto tématu. Děti dokonce zajímá, jak Bůh reaguje na naše slabosti a selhání (RP, podle s. 99). Podle Cavalletti je provázení dětí v této fázi velmi komplexní, zároveň hluboce individuální. Píše, že růst v této etapě nelze nijak uspěchat. Považuje za vhodné spojit první slavení svátosti smíření s prvním přijetím Krista v eucharistii (RP, podle téhož), což bývá zvykem i v České republice, tedy, že den před přijetím eucharistie slaví děti svátost smíření.

Cavalletti vysvětluje, že se musíme nejprve soustředit na světlo, za účelem zaměření se na temnotu, která přebývá v každém z nás a pokračuje, že ve světle pravého révy (tj. Ježíše Krista) jsme schopni vidět překážky v každém z nás, které brání božské míze, aby plynula v celé své bohatosti a hojnosti (RP, podle s. 102). Pojmenovává, že výkřik našeho svědomí

je Boží život v nás (RP, podle s. 103). Autorka dále píše, že šesti až devítileté děti už dokáží rozpoznat „díry v lásce“ a nesou v sobě přání zaplnit tyto díry návratem k Boží lásce, tedy chtějí se účastnit svátosti smíření (RP, podle s. 104).

Děti, které se k přijetí svátosti bezprostředně připravují, mohou být relativně různověké v dané pracovní skupince atriá. Podle Cavalletti samy dávají podnět, kdy se chtějí připravit a ke svátostem přijít.

7.2.2 První svaté přijímání a bezprostřední příprava na ně

Podle autorky příprava zahrnuje s přihlédnutím k celé dosavadní práci v atriu každého dítěte pět až šest týdnů, jedno až jedno a půl hodinové meditace rozjímání mimo místnost atriá (RP, podle s. 101), ve kterých děti znovu věnují čas podobenstvím a tématům, která už prošly dříve. Tyto lekce slouží k oživení vědomí, jak mnoho jsme Bohem obdarováni a jeho láskou až marnotratně zahrnováni. Následuje intenzivní čtyřdenní příprava tzv. „retreat days“ („dny v ústraní“; děti se na noc vracejí domů), v nichž děti doslova kontemplují důležité momenty, např. metaforu o pravém vinném keři a zůstávání v lásce Kristově. Zabývají se otázkou, co je to hřích. Každý den se účastní mše svaté, pro niž samy děti vybírají vhodné texty z Písma (z těch, které už potkaly) ke čtení. (RP, podle téhož)

Samo slavení svátosti smíření se děje v úplném závěru „retreat days“, a to v předvečer prvního svatého přijímání. Katecheté, děti, členové rodiny a kněz se shromáždí v kostele. Slavení se neděje ve zpovědnici, ani za zavřenými dveřmi, ale děje se nedaleko svatostánku, ovšem kněz a penitent jsou zde usazeni izolovaně od ostatních, kteří zpovzdálí slavení sledují a doprovázejí někdy písněmi, modlitbami, jindy tichem. Takto je slavení svátosti smíření snadno z odstupů vizuálně pozorovatelné, ale není slyšitelné. Vynikají zvláště gesta (znamení kříže, žehnající ruce). Svátosti smíření se účastní také katecheté a členové rodiny. Nakonec děti zpívají modlitbu Páně a obdrží bílý oděv a svíčku. Tento oděv je jednoduchý téměř bez ozdob, stejný pro děvčata i chlapce, děti si ho obléknou

i následující den, kdy budou poprvé slavit svátost přijetí Ježíše Krista v eucharistii (RP, podle s. 104–106).

„The First Communion Retreat“ není podle Cavalletti čas nových témat, ani čas ověřování toho, co děti z dosavadních témat pochopily a do jaké míry. Autorka říká, že je to čas největší radosti, čas vychutnat si bohatství, které děti již získaly a budou nad ním rozjímat stále hlubším způsobem. (RP, podle s. 105).

Každodenní mše svatá se slaví v pomalejším, dětem přístupnějším tempu, děti jsou do slavení tak ponořené, že si přejí začít všechno znovu od úplného začátku (Cavalletti cituje sedmiletou Caterinu z Říma; RP, podle s. 105). Děti si sami během čtyřdenního retreat vybírají, s čím chtějí pracovat, a přináší si vybrané materiály z atria. Tiše si u práce prozpěvují, nebo jsou plně soustředěné v tichu. Podle své vůle se každé z nich samo zastavuje v přilehlé kapli, v ruce drží svoji vlastní „gospel book“. Spontánní ticho a klid jsou těžko uvěřitelné. Podle katechetů i rodičů se pak děti domů vrací pokojné a zahloubané, rozzářené a šťastné. Přestávky během práce si děti občas samy zkracují a chutí znovu a znovu pracují (RP, podle s. 106).

Cavalletti k tomu vysvětluje, že abychom si zvnitřnili a užili velké životní zážitky, potřebujeme k tomu prostor a čas. Změnit situaci příliš rychle, je risk, že se oslabí dopad těchto zážitků na náš život. Přirozený sklon dětí rozjímat je zde zvláště pozorovatelný (RP, podle s. 107).

Po slavení prvního přijetí Ježíše Krista v eucharistii děti odejdou zpět do ústraní a do navečera nechávají dozít, co právě prožily. Katecheté, rodiče i ostatní dospělí jasně vnímají, že jsou děti na nich v tyto okamžiky nezávislé, a že to, co se děje, děje se na intimní rovině mezi Bohem a dítětem. Po návratu domů se někdy děti dožadují vytvořit také klidnou a tichou atmosféru, aby se snáz mohly setkávat s Bohem i nadále (podle téhož).

7.2.3 Ohlasy dětí a dospělých na „retreat“ i první slavení obou svátostí

Děti po skončení čtyřdenního retreat a po slavení první svátosti smíření i eucharistie reagují překvapivě ne únavou, ale posteskem, že setkání je pokaždé příliš krátké (RP, podle s. 101), nebo že dospělí by je mohli nechat zůstat alespoň do půlnoci (RP, podle téhož). Děti svými postoji zcela naplňují požadavek zůstat v Ježíšově lásce, a to bez úsilí, nýbrž s dychtivostí a upřímnou touhou po tom, aby se to opakovaně dělo. Cavalletti upozorňuje, že je to skutečně úkol nás dospělých, zvláště katechetů, být opatrní, abychom nerušili (RP, podle téhož).

Alessandro, jeden z dětských účastníků, k tomu po návratu domů napsal, že děkuje Pánu Ježíši za ty nádherné věci, které slyšeli. Je šťastný, že je slyšel, ale i nešťastný, protože si přeje, aby mohl slyšet ještě další. (RP, podle s. 101-2).

Katecheta, který děti doprovázel, k tomu závěrem říká, že byl plný respektu k tomu, co se dělo v té místnosti, a cítil se nepatrný tváří tvář těmto dětem, kterých se Bůh dotýkal tak zásadním způsobem (RP, podle s. 102).

Dospělí vnímají, že děti prožívají svůj vlastní čas s Bohem nezávisle na nich. Jeden mexický katecheta napsal, že na tom nemá žádný podíl, že je to, jako kdyby děti byly v úplně jiné galaxii; je jen svědkem toho všeho, co se odehrává (RP, podle s. 107).

7.3 Ohlasy praxe přípravy prvokomunikantů podle KDP v ČR a SR

Co se týče ohlasů z praxe přípravy prvokomunikantů podle Sofie Cavalletti, oslovila jsem e-mailem šest adresátů. Pokusila jsem se najít alespoň několik respondentů, kteří znají program KDP více roků a u nichž je pravděpodobnost jsou programem KDP při svém doprovázení prvokomunikantů pozorovatelně ovlivněni.

Ptala jsem se: „jak přesně realizujete bezprostřední přípravu prvokomunikantů a zda se děti skutečně projevují hlubší vztah s Pánem Ježíšem. /.../ jaké vnímáte výhody přípravy dětí podle KDP a jaká má pro praxi tento program podle Vás úskalí, popř. co je těžké realizovat v českém prostředí.“

Paní Mgr. Marcela Fojtíková Roubalová, PhD.

z Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, která je spolulektorkou KDP v ČR a osobně KDP praktikuje více než deset let, napsala dne 27. 3. 2022 toto:

„Bezprostřední příprava probíhá 5 týdnů před samotnou slavností.

Mimo pravidelnou katechezi v atriu se 5 týdnů před slavností jednou za týden scházíme s dětmi a jejich rodiči. Já pracuji s dětmi a kněz s rodiči. Máme oddělenou meditaci na jedno téma. Nejde o nějaké vědomosti, ale i u rodičů jde o to, aby měli možnost se zastavit a spočinout s Pánem, aby mohli přemýšlet nad podobenstvím stejně jako děti, ale podle své „dospělé“ úrovně. Pomáhá to také následné komunikaci doma o tématu.

Před samotnou slavností máme krátkou duchovní obnovu na faře. Sejdeme se s dětmi v pátek na večerní mši, pak si zahrajeme nějaké hry, opečeme špekáček nebo jinou večeři, podle možností a počasí. Pak máme za tmy krátkou adoraci v kostele při svíčkách, kdy jen chválíme Boha. Délka je podle toho, kolik děti vydrží. Přespávání na faře je pro děti také velkým zážitkem.

Dopoledne máme střídavě prezentace/opakování některých témat, zejména maximy. Pak jdeme do kostela, kde je delší adorace a děti si postupně píšou „přípravu“ ke zpovědi. Střídáme to s pobytem venku a přiměřenými hrami.

V atriu máme pak po obědě prezentaci Syntéza mše svaté a ještě si pak děti dodělávají přípravu na zpověď.

Kněz mi řekl, že změnu vnímá hlavně při svátosti smíření. A pak také při přijímání mi říkal, že vidí na těch dětech radost, že cituji: „Takovou opravdovou radost z Pána jsem už dlouho neviděl. I po dvou týdnech.“

Celou přípravu vedu děti k tomu, že to musí být jejich rozhodnutí a touha být si s Pánem Ježíšem co nejbliž.

Bavíme se také o tom všem okolo, aby na to byly připravené – slavnostní oblečení, hostiny doma, možná i dárečky... že to všechno je právě proto, že poprvé přijmou Pána, tak velká je to událost.

S rodiči se bavíme o tom, aby to nepřeháněli s dárky, že stačí jen něco velmi malého, ideálně obrázek svatého patrona. Někdy to rodiče pochopí, někdy to „pokazí“ příbuzní velkými dary.

Ke svátosti smíření v sobotu odpoledne jsou zvaní i rodiče, sourozenci a kmotři, pokud to jde.

Pak odchází děti s rodiči domů.

Po mši v neděli už nic nemáme.

Cavalletti měla ještě s dětmi setkání v atriu, ale k tomu jsme ještě nedospěli.

Výhodou je jednoznačně svoboda dětí. Pak také že je to spíš na vztahu k Pánu než na vědomostech, děti se těší, protože to mají pod kontrolou.

Z dlouhodobého hlediska se formuje jejich svědomí s ohledem na jejich úroveň vývoje. Nedochází k deformaci skrze zpovědní zrcadlo.

Úskalím (KDP) je často prostor a to, že se katecheté bojí začít. A také důležitost začít jinak myslet, než jsme naučení a máme zafixováno z dětství a z naší náboženské (de)formace.

A je pravda, že ne všem dětem/ rodičům tento způsob práce sedí. Pokud jsou rodiče orientováni na výkon, tak jim KDP může připadat pomalá a málo akční.“

S.M. Serafina Bartůšková z církevní mateřské školy v Českých Budějovicích dne 20. 5. 2022 napsala:

„K prvnímu svatému přijímání připravuji pouze děti, které se alespoň 1 celý rok účastní katechezí Dobrého Pastýře (3-6 let). Zpravidla v postní době je poznat, které dítě je zralé k bližší přípravě.

Až do loňského roku jsem nenašla odvahu (*necítla jsem se příliš kompetentní*) připravovat děti zcela podle KDP. Pracovala jsem s dětmi podle svých příprav schválených P. F. Sobíškem, pak otcem biskupem A. Liškou (*později i o. J. Paďourem*). Až letos cítím, že se mohu odpoutat od svých příprav týkajících se mše svaté, dětem stačí KDP. Při nejbližší přípravě na svátost smíření si ale beru připravující se děti zvlášť, protože se na přijetí této svátosti velmi těší, ostatním je zase líto, že ony nemohou. Praxe odloučení od rodiny těsně před prvním sv. přijímáním je výborná, mnoho let zde praktikovaná, ale teď po 2 roky přerušovaná Covidem, letos zase obsazením prostor uprchlíky z UK. Pravidelně jsme odjížděli ve středu ráno, vraceli jsme se v pátek večer, v sobotu byla svátost smíření a v neděli sv. přijímání. To už ale byly děti doma. Dobré bylo, že vypadly z běžného režimu a společně se těšily a připravovaly. Od středy tedy žily v soustředění a přípravě na neděli.

Co zatím nezvládám, je příprava na svátost smíření podle KDP pro starší děti, protože pracuji s malými. Ráda bych se do toho pustila, ale zatím na to už nemám (*kvůli jiným povinnostem*) kapacitu. Starším se věnovala sestra, ale ta zde již není a s dětmi už nepracuje.

Také záleží na skupině dětí. Např. vloni – ani pětileté děti nepřišly na to, „kdo jsou ty ovce Dobrého Pastýře“! „Zvládaly“ pochopit témata pro tříleté děti! Vlastně to trvalo 2 roky... Bylo pro mne hodně pokořující, měla jsem pocit, že jsem špatná katechetka.

Letos mám pro změnu krásnou skupinu, která je úžasně živá a hluboká, naplňuje mne radostí a vděčností Bohu za ty děti.

Výhodou je také, že máme možnost spolu prožívat mše svaté jen pro ně, které společně připravujeme, zpíváme, kluci se učí ministrovat. Také můžeme zastavit v okamžiku, kdy děti váznou a něčemu nerozumí, což samozřejmě při běžné mši svaté s lidmi nejde.

S čím se také peru je to, že v září, na počátku školního roku nedokážu skočit rovnou na katecheze „Mše svatá“, jak je uvedeno v KDP. Spousta dětí z nepraktikujících rodin se neorientuje v termínech „Mše svatá, Bůh, Ježíš, kostel jim nic neříká ...“ – Začínám tedy salesiánskými Rodinnými katechezemi, kdy se díváme kolem sebe, určujeme, co komu patří, až děti přijdou na to, že je toho víc, co nepatří ani mamince, ani tatínkovi, dětem, ani pan prezident si s nimi neporadí (a nemůže jim rozkázat). Přijdou na to, že je Někdo, komu „patří“ Slunce, vítr, déšť a voda v řece ... a zjišťujeme něco o Něm. Teprve pak přecházím na KDP. Je tu, myslím, rozdíl mezi Itálií a Polskem, kde, třeba jen (*někdy*) ze zvyku, chodí do kostela většina.“

Paní **Ludmila Veselá** z Biskupství česko-budějovického napsala dne 17. 5. 2022:

„Byla jsem na třech seminářích ohledně Katecheze Dobrého pastýře. Dvakrát jsem byla na semináři, který vedla Barbara Surma a jednou s pí. Marií Zimmermannovou.

Tato metoda mě velice zaujala a chtěla jsem podle ní s dětmi pracovat při výuce náboženství.

Práce podle Katecheze Dobrého pastýře je velice časově náročná na přípravu i časově náročná při výuce náboženství, protože na jednotlivé lekce je potřeba počítat minimálně 1,5 hodinou. Proto se ani na výuku náboženství moc nehodí.

Rozhodla jsem se, že tedy tuto metodu využiji při přípravě dětí na první svaté přijímání. Ucelený a systematický program na přípravu ke svátosti eucharistie neexistoval nebo jsem se k němu nedostala. Vytvořila jsem

tedy program o 14 lekcí(ch) na přípravu prvokomunikantů inspirovaný právě Katechezí Dobrého pastýře. Vytipovala jsem si tedy podle Barbary Surmy a podle Katechismu, na které oblasti je potřeba se zaměřit, a která témata je potřeba probrat. Po konzultaci s knězem jsem celou přípravu rozdělila na právě zmiňovaných 14 lekcí a vznikla metodika s potřebným materiálem pro přípravu ke svátosti.

Příprava probíhá na farách. Lekce jsou rozděleny na tyto části: uvedení do tématu, čtením biblického textu, diskuse, hra na prohloubení daného tématu, samostatná práce dětí, pracovní list.

Mám pocit, že děti, které jsem připravovaly touto metodou si více pamatují a snad i více prožívají to, co se jim snažím předávat.

Výhody: samostatnost dětí, zapojení každého dítěte, využití více výukových metod, provázanost jednotlivých témat.

Nevýhody: časová náročnost na přípravu, podle Katecheze Dobrého pastýře by si každý katecheta měl vyrobit vlastní pomůcky; časová náročnost na realizaci. Pomůcky by měly být reálné, já jsem vše připravila tak, že stačí materiál vytisknout a zalaminovat. Samozřejmě každý může materiály využít tak, jak mu to nejlépe vyhovuje.“

Paní Lenka Bene z Katechezý Dobrého pastiera, což je nezisková organizace na Slovensku, která sdružuje zájemce o KDP a osoby praktikující tuto katechezi doma, ve farnosti, nebo ve škole (více in www.katechezyp.sk), odpověděla na e-mail s žádostí o informace z praxe přípravy prvokomunikantů podle Sofie Cavalletti dne 9. 5. 2022 takto:

„/.../ kolegyňa mi preposlala váš email. Na Slovensku zatiaľ nemáme farnosť, kde by dokázali pracovať s KDP v plnosti tak, že by to zahŕňalo aj komplexnú prípravu na 1. sv. prijímanie podľa KDP. Nedávno prvých 15 ľudí ukončilo 2. časť certifikovaného kurzu pre 2. úroveň KDP so zahraničnými lektorkami, na ktorej bola veľká časť venovaná práve tejto príprave a tiež katechézám pre rodičov (presne tak ako to navrhla

a praktizovala Sofia Cavalletti). Predpokladám teda, že v najbližších rokoch tu už praktické skúsenosti mať budeme. Momentálne skúšame len experimentálne programy, kde sa inšpirujeme KDP a snažíme sa viesť prípravu na 1. sv. prijímanie trochu inak než je bežné, ale to nie je príprava, ktorá by sa dala nazvať "podľa Sofie Cavalletti".

Paní Johana Jirásková z Luže napsala:

„Katechezi Dobrého pastýře praktikuji od r. 2017, začala jsem s přeškolními dětmi a jejich maminkami v mateřském centru (RC DaR Luže);

-pokračovala jsem na základní škole v malotřídce (MŠ a ZŠ Řepníky), kde jsem využívala prvků KDP v rámci klasických osnov náboženství a materiálů pro druhou a následně třetí třídu, včetně přípravy na první svaté přijímání v r. 2019, též letos (podruhé);

- nyní využívám KDP (nebo spíš JDP-Já jsem dobrý pastýř) ve výuce na ZŠ v Chroustovicích, kde mám smíšenou skupinku dětí (i z nevěřících rodin), 1. a 2. třída, ještě nevím, zda v příštím roce budou moci děti jít k PSP;

- čerstvě /vedu/ skupinku 5 předškoláčků (zatím jsme měli jen čtyři setkání), zde využívám KDP

Základní je Podobenství o dobrém pastýři, ke kterému se stále vracíme, a které dětem rezonuje v dalších příbězích; podobenství o Božím království – hořčičné zrnko, semeno, poklad, perla a kvas – základ pro modlitbu Páně – zde děti krásně prožívají zkušenost Božího království a dotýká se to jejich prožívání světa, života; podobenství o vinném kmeni jako přípravu ke svátosti smíření (v minulých letech, letos jsme použili Duhu).

Liturgický rok, místopis Izraele nejen na dobu adventní, vánoční a postní, ale i svatodušní symbolika dětí velmi oslovuje (použili jsme ve 4.a v 5.třídě), v dalších letech další podobenství z druhého stupně, model Písma svatého, Dějiny spásy...

Události Velikonoc se propojují s Dobrým pastýřem v eucharistii a přijde mi jako nejužasnější moment právě pro pochopení eucharistie; následuje

soubor o mši svaté včetně gest, liturgické symboliky, struktury, kde děti rády pracují s pomůckami (liturgickým nádobím) a kartami gest, který jsme museli letos zhutnit na tři setkání (z časových důvodů);

Přednosti KDP (JDP pro výuku na ZŠ) - děti se učí ztišit, poslouchat své srdce, modlitbě

- hledají si vlastní postoj, pochopení, nic není "špatně" je to jejich vlastní cesta

- názornými pomůckami se vtáhnou do děje, samy ho vytvářejí

- oblibují si Písmo svaté, rády čtou "z originálu"

- propojují si souvislosti a tím je to pro ně objevné a zábavné

Úskalí v našich podmínkách: tvořit pomůcky mě baví, a jsem moc vděčná za polotovary, které se dají objednat u nás. Ale i kdybych si chtěla objednat nějaké hotové pomůcky, aby vypadaly lépe, byly by velmi drahé.“ (překlepy opraveny MP)

Závěrem

Katecheze vedoucí k přípravě na první svaté přijímání (i dál) podle Sofie Cavalletti nazvaná Katechezí Dobrého pastýře staví na autonomii vztahu dítěte a Boha v osobě Ježíše Krista. Využívá slavnostním čtení vybraných krátkých úryvků z Písma nebo liturgických modliteb a následného rozjímání, které je uvedeno několika otevřenými otázkami bez uzavřených odpovědí. Všimá si znaků a znamení při obřadech křtu, eucharistie, slavnosti velikonoční svíce aj.; seznamuje s reáliemi Ježíšova života; umožňuje poznat předměty, oděvy, vybavení kostela a orientovat se v liturgickém roce. Využívá individuální práci dítěte, která se často uzavírá spontánní modlitbou.

Je dětem přístupná a odpozorovaná z jejich činnosti a z jejich reakcí na různorodou nabídku témat, na které je dostatek času (lekce jsou dvouhodinové) a kterým odpovídají materiály a vybavení prostředí, tzv. atria.

Odpovídá na měnící se nejhlubší potřeby dítěte v různých vývojových fázích – dítě postupně nachází různé aspekty Boha a Boží lásky.

Vychovává a vede děti k lásce k sobě i bližním, k péči o všechno stvoření, k úctě ke všem lidem. Umožňuje dětem přimknout se k Bohu jako Dárci života, Vykupiteli ze stavu hříchu a ke Spasiteli a Završiteli dějin.

Tato katecheze prokazatelně pěstuje vnitřní a živý vztah k Ježíši Kristu, který se projevuje touhou s Bohem spolupracovat, důvěrou v jeho moc a lásku, ochotou s ním sdílet každodenní život a podílet se tak na růstu Božího království.

Při slavení svátosti smíření a prvního přijetí Krista v eucharistii jsou děti vedené způsobem popsaným v této katechezi schopny a ochotny se Ježíši otevřít a se sytit jeho odpuštěním a láskou, tím se už ve školním věku stávají živými svědky evangelia.

Děti díky Katechezi Dobrého pastýře pozorovatelně vnímají mši svatou jako živé spojení s Bohem v dějinách spásy, které se počínají stvořením,

vrcholí vtělením a vykoupením a budou završeny parusíí; děti dokáží prožívat ve mši svaté spojení se všemi lidmi na světě.

Katecheze Dobrého pastýře usnadňuje dětem vnímat eucharistii jako svátost daru, který v dětech vyvolává postoj lásky a vděčnosti k Ježíši Kristu, k sobě i ke všemu stvoření.

Na otázku, zda tedy existuje dětem přirozené katechetické doprovázení, které jim umožní spontánním a přirozeným způsobem se zamilovat do Ježíše Krista jako svého Vykupitele a Spasitele, můžeme odpovědět kladně. Vnitřní odpověď dítěte, která se projevuje pozorovatelnou, trvalou a hlubokou radostí i uspokojením z prvního přijetí svátosti smíření a prvního přijetí Krista v eucharistii (i dalších přijetí těchto svátostí), je toho dokladem.

Seznam použitých zkratek

DC	Directorium for Catechesis
1.Kor	První list Korint'ánům
J	Evangelium svatého Jana
KDP	Katecheze Dobrého pastýře
KDP I	První stupeň programu Katecheze Dobrého pastýře (pro děti 3–6 let staré)
KDP II	Druhý stupeň programu Katecheze Dobrého pastýře (pro děti 6–9 let staré)
KDP III	Třetí stupeň programu Katecheze Dobrého pastýře (pro děti 9–12 let staré)
KKC	Katechismus katolické církve
Lk	Evangelium svatého Lukáše
Mk	Evangelium svatého Marka
Mt	Evangelium svatého Matouše
MZ	Marie Zimmermannová
NP	Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 3–6 rokov
RP	The Religious Potential of the Child 6 to 12 years old
RS	Redemptionis Sacramentum
VDK	Všeobecné direktorium pro katechizaci (druhá edice direktoria)
VKD	Všeobecné katechetické direktorium (třetí edice direktoria)

Seznam použitých zdrojů

Bible. 1991. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Praha. Biblická společnost.

BURSA, Brad. Leden–březen 2021. Becoming Windows for the Light of the Living God. In *The Catechetical Review*. č. 7.1. Online in <https://review.catechetics.com/71>

CAVALLETTI, Sofia. 2019. *Náboženský potenciál dieťaťa vo veku 3–6 rokov*. LÚČ. Bratislava.

CAVALLETTI, Sofia. 2002. *The religious potential of the child 6 to 12 years old*. Liturgy Training Publications. Chicago. USA.

Directory for Catechesis. 2020./ v češtině nevydané. Zpřístupněno paní Marií Zimmermannovou dne 2. 6. 2022 v pracovním překladu.

ESGUERRA-LÓPEZ, Fr. Martín. Duben–červen 2021. From the Shepherds: The Paradigm of Mercy in the New Directory for Catechesis. in *The Catechetical Review*. č. 7.2; online in review.catechetics.com/72

GOBBI, Gianna. 2020. *Počívanie Boha spolu s deťmi*. Atrium Dobrého pastiera, o.z. Námestovo.

GARRIDO, Ann M. 2008. The Faith of a Child. An increasingly popular approach to teaching young people the faith. In *America*. The Jesuit review. Issue 2008. In <https://www.americamagazine.org/issue/667/article/faith-child>.

JAN PAVEL II. 2003. *Ecclesia de Eucharistia*. Papežská encyklika o eucharistii a jejím vztahu k církvi. Karmelitánské nakladatelství. Kostelní Vydří.

Katechismus katolické církve. 2001. Karmelitánské nakladatelství. Kostelní Vydří.

Lumen gentium. 1964. Věřoučná konstituce o církvi. In DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu. Zvon. Praha 1995.

MAY, Scottie. *Sofia Cavalletti*. Talbot School of Theology. Christian Educators of the 20th Century. Staženo dne 10. 6. 2021 z <https://www.biola.edu/talbot/ce20/database/sofia-cavalletti>

MAY, Scottie. *Maria Montessori*. Talbot School of Theology. Christian Educators of the 20th Century. Staženo dne 13. 6. 2021 z <https://www.biola.edu/talbot/ce20/database/maria-montessori>

MONTESSORI, Maria. 2011. *Od dětství k dospívání*. Triton. Praha.

OPATRŇY, Aleš. 2009. Boží slovo v katechetické práci. In *Cesty katecheze* č. 2/2009.

O'SHEA, Gerard. Leden–březen 2021. Catechetical Methodology and its Application to the Lives of Human Beings. In *The Catechetical Review*. č. 7.1. Online in <https://review.catechetics.com/71>

PAULEY, C. James. 2020. *An Evangelizing Catechesis. Teaching from Your Encounter with Christ*. Impr. Kevin C. Rhoades. USA.

PAULEY, C. James. 2017. *Liturgical Catechesis in the 21st century: A School of Discipleship*. Liturgy Training Publication. USA.

PAULEY, C. James. Leden–březen 2021. Editor's Reflections: Kerygmatic Catechesis and the New Directory. In *The Catechetical Review*. č. 7.1; online in <https://review.catechetics.com/71>

POLLARD, John. Leden–březen 2021. Inculturation and Organizational Structures on the Directory for Catechesis. In *The Catechetical Review*. č. 7.1; online in <https://review.catechetics.com/71>

Quam Singulari. 1910. Církevní dekret. Papež Pius X. Vyhlášen Kongregací pro svátosti.

Redemptionis Sacramentum. 2004. Církevní instrukce. Vyhlášená kongregací pro bohoslužbu a svátosti. Vyd. ČBK, Praha 2005, pro vnitř. potřebu.

Remembering Gianna Gobbi. Článek na www.cgsusa.org. Staženo dne 15. 6. 2021 z <https://www.cgsusa.org/wp-content/uploads/Gianna-Bio.pdf>

RICE, Bob. Leden–březen 2021. Youth & Youth Adult Ministry: A Missionary Catechesis for Young People. In *The Catechetical Review*. č. 7.1; online in <https://review.catechetics.com/71>

Římský misál. 2008.

Sacrosantum Concilium. 1963. Konstituce o posvátné liturgii. In DOKUMENTY II. VATIKÁNSKÉHO KONCILU. Zvon. Praha 1995.

SULLIVAN, Jem. Leden–březen 2021. An invitation to a Faithful, Dynamic Renewal of Catechesis in *The Catechetical Review*. č. 7.1. online In <https://review.catechetics.com/71>

SURMA, Barbara. BIEL, Krzysztof. 2016. *Já jsem Dobrý pastýř. Průvodce programem Katecheze Dobrého pastýře*. Triton. Praha.

SURMA, Barbara. BIEL, Krzysztof. 2012. Přednáška v polštině, tlumočená do češtiny. Podle poznámek Marie Zimmermannové.

Všeobecné direktorium pro katechizaci. 1998. Sekretariát České biskupské konference. Praha. (pro vnitřní potřebu)

Všeobecné katechetické direktorium. 1994. ČBK. Praha. (pro vnitřní potřebu)

Všeobecné pokyny k Římskému misálu. 2008. In *Římský misál*.

WILLEY, Petroc. Leden–Březen 2021. Educating in the Lord's Ways. In *The Catechetical Review*. č. 7.1; online in <https://review.catechetics.com/71>

ZAPIAIN, Gloria. Leden–březen 2021. A Catechesis for the Present and for the Future. In *The Catechetical Review*. č. 7.1; online in <https://review.catechetics.com/71>

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. 2015. Uvádění do tajemství eucharistie v katechezi podle Sofie Cavalletti. In monografie *Eucharistie jako vrchol a pramen života církve*. Biskupství královéhradecké. 2015.